

DE LA DICTADURA A LA DEMOCRÀCIA

GENE SHARP

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL

PER LA PAU

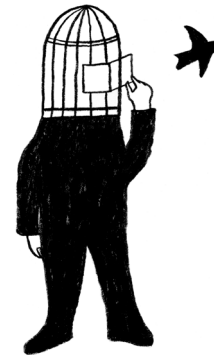
EINES DE PAU,
SEGURETAT I JUSTÍCIA
#12

GENE SHARP

DE LA DICTADURA A LA DEMOCRÀCIA

Un marc conceptual per a l'alliberament

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL

PER LA PAU

Aquest llibre ha estat editat en PDF i ePub seguint criteris de sostenibilitat.

Els llibres de la col·lecció «Eines de Pau, Seguretat i Justícia» volen ser, en primer lloc, un suport útil per a les persones que, amb diferents graus d'implicació, se senten compromeses amb el treball per la pau. Amb aquesta col·lecció volem posar a l'abast del públic llibres curts, clars i pràctics, llibres que proporcionin tant una visió crítica de les relacions internacionals i els conflictes en el món actual com orientacions i guies per a l'activisme en favor de la pau i la justícia; tot un repte que esperem assolir posant a mans dels lectors i les lectores les traduccions d'obres de reconeguda qualitat i també de producció pròpia.

Aquesta col·lecció està codirigida per: Tica Font, Rafael Grasa i Elena Grau.

© Gene Sharp, 2012

© Institut Català Internacional per la Pau, 2014

© Traducció: Mòn Sanromà Moncunill

Títol original: *From Dictatorship to Democracy*

Autor: Gene Sharp

Traductor: Mòn Sanromà Moncunill

Disseny gràfic: Arianne Faber

Realització editorial: líniazero edicions

Col·lecció «Eines de Pau, Seguretat i Justícia»

Institut Català Internacional per la Pau

Gran Via, 658

08002 Barcelona

www.icip.cat

Aquesta obra està sota una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 2.5 Espanya de Creative Commons. Per veure'n una còpia visiteu <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/>. Es permet la còpia, distribució i reproducció d'aquesta obra sempre que sigui sense ànim de lucre, se n'acrediti l'autoria i es mantingui la nota de llicència.

Gene Sharp és investigador principal a l'Albert Einstein Institution, a Boston, Massachusetts. Té un títol (1949) i un màster (1951) de la Universitat Estatal d'Ohio i és doctor en Teoria Política (1968) per la Universitat d'Oxford. Ha rebut títols honorífics del Manhattan College, el Rivier College, la Universitat de New Hampshire i l'Acadèmia de les Ciències de Letònia. És professor emèrit de Ciències Polítiques a la Universitat de Massachusetts Dartmouth. Durant quasi trenta anys ha organitzat trobades de recerca al Centre Universitari d'Affers Internacionals de Harvard. El doctor Sharp ha impartit docència a molts llocs del món. Entre els seus llibres en anglès hi ha *Gandhi Wields the Weapon of Moral Power* (1960), *The Politics of Nonviolent Action* (1973), *Gandhi as a Political Strategist* (1979), *Social Power and Political Freedom* (1980), *Making Europe Unconquerable* (1985), *Civilian-Based Defense* (1990) i *Waging Nonviolent Struggle* (2005). Ha estat traduït a quaranta-cinc llengües. El seu treball *De la dictadura a la democràcia* ha estat publicat, en paper o en línia, en trenta-quatre idiomes diferents.

SUMARI

Agraïments	9	5. Exercir el poder	48
Nota de l'autor	11	La dinàmica de la lluita no violenta	49
Prefaci	14	Les armes i la disciplina no violentes	49
1. Afrontar les dictadures de manera realista	18	Visibilitat, clandestinitat i comportament irreprotxable	52
Un problema que continua	19	Canvis en les relacions de poder	53
Llibertat per mitjà de la violència?	21	Quatre mecanismes de canvi	54
Cops d'estat, eleccions i salvadors estrangers?	22	Els efectes democratitzadors del desafiament polític	56
Afrontar la dura realitat	25	La complexitat de la lluita no violenta	58
2. Els perills de les negociacions	28	6. La necessitat d'una planificació estratègica	60
Avantatges i limitacions de les negociacions	29	Una planificació realista	61
Rendició negociada?	30	Els obstacles a la planificació	62
El poder i la justícia en les negociacions	31	Quatre termes importants en la planificació estratègica	65
Dictadors «agradables»	32	7. Planificar l'estratègia	68
Quin tipus de pau?	33	Escollir els mitjans	69
Motius per a l'esperança	34	Planificar per a la democràcia	70
3. D'on ve el poder?	36	L'ajuda exterior	71
La faula de «l'amo dels micos»	36	Formular una gran estratègia	72
Les fonts de poder polític necessàries	37	Planificar les estratègies de les campanyes	74
Centres de poder democràtic	40	Difondre la idea de la no-cooperació	76
4. Les dictadures tenen punts febles	44	La repressió i les contramesures	77
Identificar el taló d'Aquil·les	44	Adherir-se al pla estratègic	79
Els punts febles de les dictadures	45	8. Aplicar el desafiament polític	80
Atacar els punts febles de les dictadures	46	La resistència selectiva	81
		El repte simbòlic	82
		Distribuir les responsabilitats	83
		Apuntar al poder del dictador	84
		Canvis en l'estratègia	86

9. Desintegrar la dictadura_____	88
L'escalada de la llibertat_____	90
Desintegrar la dictadura_____	91
Conduir l'èxit de manera responsable_____	92
10. Treball preliminar per a una democràcia duradora_____	96
Les amenaces d'una nova dictadura_____	97
Bloquejar els cops d'estat_____	97
Redactar una constitució_____	98
Una política democràtica de defensa_____	99
Una responsabilitat meritòria_____	100
Apèndix: Mètodes d'acció no violenta_____	102

AGRAÏMENTS

Durant la redacció d'aquest text, he contret diversos deutes de gratitud. El meu assistent especial durant l'any 1993, Bruce Jenkins, ha fet una contribució inestimable identificant els problemes en el contingut i en la presentació. També ha fet suggeriments interessants pel que fa a una exposició més clara i rigorosa de les idees més difícils (en especial les que tenen a veure amb l'estratègia), a la reorganització estructural del text i a la millora de l'edició.

També estic molt agraït a Stephen Coady per la seva assistència editorial. El doctor Christopher Kruegler i el senyor Robert Helvey han aportat consells i crítiques destacables. Les doctores Hazel McFerson i Patricia Parkman m'han subministrat informació sobres lluites a Àfrica i Amèrica Llatina, respectivament. No obstant això, només jo sóc el responsable de l'anàlisi i les conclusions que conté.

En els últims anys s'han desenvolupat unes guies per a la traducció a causa, sobretot, dels consells de Jamila Raquib i de les lliçons apreses en anys anteriors. Això ha estat necessari per assegurar la precisió terminològica en llengües on no s'ha establert un vocabulari específic per a aquest camp.

NOTA DE L'AUTOR

He escrit *De la dictadura a la democràcia* a petició del difunt U Tin Maung Win, un destacat exiliat demòcrata birmà que era l'editor de *Khit Pyaing* (El diari de la nova era).

Aquest text és fruit de més de quaranta anys de treball i recerca sobre lluita noviolenta, dictadures, sistemes totalitaris, moviments de resistència, teoria política, anàlisi sociològica i altres temes.

Com que no conec Birmània gaire bé, he estat incapaç d'escriure un estudi que se centrés només en aquest país i he optat per redactar una anàlisi genèrica.

Aquest assaig es va publicar per primera vegada en diferents fascicles en birmà i en anglès al *Khit Pyaing*, a Bangkok (Tailàndia) l'any 1993. Un any més tard, el text es va imprimir en format llibre en les dues llengües i es va tornar a publicar en birmà els anys 1996 i 1997. La primera edició del llibre es va fer amb l'ajut del Comitè per a la Restauració de la Democràcia de Birmània.

El text va circular clandestinament tant per Birmània com entre exiliats i simpatitzants de fora. La intenció era que aquesta anàlisi només l'utilitzessin els demòcrates de Birmània i els diversos grups ètnics que volien la independència del govern central de Ragun, controlat per birmans (l'ètnia dominant del país).

En aquells moments no vaig preveure que aquesta aproximació genèrica feia que l'anàlisi fos útil per a qualsevol país amb un govern dictatorial o autoritari. No obstant això, aquesta ha estat la percepció que han tingut totes les persones que, en els últims anys, han volgut traduir el text als seus idiomes i distribuir-lo pels seus països. Alguns han explicat que el llegeixen com si hagués estat escrit especialment per al seu país.

La dictadura militar del SLORC (per les seves sigles en anglès)¹ a Ragun es va afanyar a condemnar aquesta publicació. Van realitzar greus atacs contra diaris, ràdios i televisions durant el 1995, el 1996 i anys posteriors. L'any 2005, hi va haver algunes persones condemnades a set anys de presó només per tenir publicacions prohibides.

Tot i que mai vam intentar que la publicació s'utilitzés en altres països, les traduccions es van anar escampant i distribuïnt arreu del món. Un estudiant indonesi va veure un exemplar del llibre, en anglès, en un prestatge d'una llibreria de Bangkok, el va comprar i se'l va endur a casa. El 1997, una gran editorial del país el va traduir a la llengua local i el va publicar amb un pròleg d'Abdurrahman Wahid que, en aquells moments, era el cap de l'organització musulmana més gran del món, Nadhlatul Ulama (amb trenta-cinc milions de membres), i que més tard presidiria Indonèsia.

En aquella època, a la meua oficina a l'Albert Einstein Institution, només hi teníem un grapat de fotocòpies del llibre en anglès publicat a Bangkok. Durant uns anys vam haver de fer-ne còpies quan ens ho sol·licitaven. Més tard, el californià Marek Zelaskiewz se'n va endur una còpia a Belgrad (en època de Milosevic) i la va donar a l'organització Civic Initiatives. Van traduir-lo a serbi i el van publicar. Després del derrocament del règim de Milosevic vam visitar Sèrbia i ens van dir que el llibre havia influenciat bastant el moviment opositor.

També cal destacar el seminari sobre lluita no violenta que Robert Helvey, un coronel estatunidenc retirat, va donar a Budapest (Hongria) a una vintena de joves serbis sobre la natura i el potencial de la lluita no violenta. Helvey els va donar còpies de *The Politics of Nonviolent Action*. Aquests joves van crear l'organització Otpor, que va conduir la lluita no violenta que va derrocar Milosevic.

1. Sigles de State Law and Order Restoration Council, nom de la junta militar que ha governat Birmània des de l'any 1988 fins al 2011. L'any 1977 va canviar el nom inicial per State Peace and Development Council (SPDC) (*n. del t.*).

No sabem gaire bé com s'estén el coneixement d'aquesta publicació de país en país. El fet que, els últims anys, estigués disponible a la nostra pàgina web hi ha influït, però, evidentment, hi ha altres factors a tenir en compte. Lligar aquestes connexions seria una recerca interessant.

De la dictadura a la democràcia és una anàlisi consistent i llegir-la no és senzill. Però s'ha considerat prou important per traduir-la a almenys vint-i-vuit llengües (el gener de 2008), amb el treball i el cost que això comporta.

Aquesta obra s'ha traduït i s'ha publicat, ja sigui en paper o en línia, en alemany, amhàric (Etiòpia), àrab, àzeri (l'Azerbaitjan), bielorús, birmà, chin (Birmània), divehi (les Maldives), espanyol, francès, georgià, indonesi, jing paw (Birmània), karen (Birmània), khmer (Cambodja), kirguís (el Kirguizistan), kurd, paixtu (l'Afganistan i el Pakistan), persa (l'Iran), rus, serbi, tibetà, tigrinya (Eritrea), ucraïnès, uzbek (l'Uzbekistan), xinès (simplificat i mandarí tradicional) i vietnamita. Hi ha altres traduccions en procés.

Entre 1993 i 2002 es van fer sis traduccions. Entre 2003 i 2008 se'n van fer vint-i-dues.

L'àmplia diversitat de les societats i llengües a què s'ha traduït dona suport a la conclusió provisional que les persones que es troben amb aquest document creuen que les anàlisis que conté són importants per a la seva societat.

GENE SHARP

Gener de 2008

Albert Einstein Institution

Boston, Massachusetts

Prefaci

Una de les meves principals inquietuds, durant molts anys, ha estat saber com la gent podia destruir dictadures i evitar que n'apareguessin de noves. Aquesta inquietud s'ha nodrit, en part, per la convicció que els règims d'aquest tipus no haurien de dominar ni destruir els éssers humans. La meva convicció s'ha enfortit amb textos sobre la importància de la llibertat humana, escrits sobre la naturalesa de les dictadures (des d'Aristòtil a analistes del totalitarisme), i amb la història de les dictadures (particularment la dels sistemes nazi i estalinista).

Al llarg dels anys he tingut l'oportunitat de conèixer gent que va viure i va patir el règim nazi i, fins i tot, persones que van estar empresonades en camps de concentració. A Noruega vaig conèixer gent que havia treballat amb la resistència feixista i va sobreviure, i vaig sentir parlar dels qui havien mort. Vaig conèixer jueus que s'havien escapat de les urpes dels nazis i vaig parlar amb les persones que els havien ajudat a salvar-se.

Sobre el terror dels règims comunistes de diversos països n'he sabut més per llibres que per contactes personals. Trobo especialment lacerant el terror en aquests sistemes, que van ser imposats per alliberar-se de l'opressió i l'exploració.

He entès més clarament la realitat sobre les dictadures d'avui en dia gràcies a les visites, durant aquestes últimes dècades, de persones que vénen de països governats per aquest tipus de sistemes, com ara Panamà, Polònia, Xile, el Tibet o Birmània. Dels tibetans que van lluitar contra l'agressió del règim comunista xinès, dels russos que van desafiar l'intent de cop d'estat de l'agost de 1991 o dels tailandesos que van impedir el retorn del règim militar amb pràctiques no violentes he adquirit punts de vista perturbadors sobre la pèrfida naturalesa de les dictadures.

A vegades, el meu sentiment de commoció i ultratge per les brutalitats dels règims, així com la meva admiració davant l'heroisme seré d'homes i dones increïblement valents, es va enfortir quan vaig visitar llocs on el perill encara era molt gran i, tot i això, la gent s'obstinava a desafiar-lo. Això va passar al Panamà de Noriega; a VÍlnius (Lituània) sota la contínua repressió soviètica; a la plaça Tiananmen de Pequín, tant durant la manifestació festiva per a la llibertat com quan els transports del primer contingent armat van entrar aquella nit fatal, i als quarters de la selva de l'oposició democràtica a Manerplaw, a la «Birmània alliberada».

En ocasions, vaig visitar els llocs dels caiguts, com la torre de la televisió i el cementiri de VÍlnius, el parc públic de Riga on la població va ser metrallada; el centre de Ferrara, al nord d'Itàlia, on els feixistes van posar els membres de la resistència en fila i els van afusellar, o un senzill cementiri a Manerplaw ple de cossos d'homes que havien mort massa joves. És trist constatar que cada dictadura deixa darrere seu una llarga seqüela de mort i destrucció.

Fruit d'aquestes experiències i consideracions, em va néixer una esperança molt ferma que sí que es podia evitar l'establiment de dictadures, que s'hi podia lluitar exitosament en contra sense provocar una carnisseria massiva, que es podien destruir i es podia evitar que en sorgissin d'altres de noves de les seves cendres.

He procurat pensar detingudament en els mètodes més efectius per desintegrar dictadures amb èxit i amb el menor cost possible en vides i sofriment. Per fer-ho, he repassat els meus apunts de molts anys sobre dictadures, moviments de resistència, revolucions, pensament polític, sistemes de govern i, especialment, lluita no violenta realista.

El resultat de tot això és aquesta publicació. Tinc clar que queda molt lluny de ser perfecta, però potser ofereix alguna orientació que ajudi a crear i a planificar moviments d'alliberament més poderosos i eficaços del que, d'altra manera, serien.

Tant per necessitat com per decisió pròpia, aquest assaig se centra en el problema genèric de destruir una dictadura i evitar que en sorgeixi

una altra. No puc realitzar una anàlisi detallada ni oferir recomanacions concretes per països determinats. Tot i això, espero que aquesta anàlisi genèrica sigui útil a la gent dels malauradament massa nombrosos països que han d'afrontar les realitats d'un règim dictatorial. Aquesta gent haurà d'examinar la validesa d'aquest treball per a la seva situació específica i determinar fins a quin punt les principals recomanacions són aplicables, o poden ser-ho, a la seva lluita d'alliberament.

Enlloc d'aquesta anàlisi afirmo que desafiar dictadors sigui un esforç fàcil o poc costós. Totes les formes de lluita tenen les seves complicacions i els seus costos. Per descomptat que combatre dictadors causa baixes. No obstant això, espero que aquest treball estimuli els líders de la resistència a l'hora de considerar estratègies que puguin augmentar el seu poder efectiu i a la vegada reduir relativament el nombre de baixes.

Que tampoc s'interpreti que el que vull dir amb aquesta anàlisi és que quan s'acabi amb una dictadura en concret tots els altres problemes també desapareixeran. La caiguda d'un règim no crea una utopia. Més aviat obre el camí a un treball dur i a esforços considerables per construir unes relacions socials, econòmiques i polítiques més justes i per eradicar altres formes d'injustícia i opressió. Espero que aquest breu estudi sobre com es pot desintegrar una dictadura trobi la seva utilitat on sigui que la gent viu dominada i desitja ser lliure.

GENE SHARP

6 d'octubre de 1993

Albert Einstein Institution

Boston, Massachusetts

1. Afrontar les dictadures de manera realista

En els últims anys, diverses dictadures, imposades des de dintre o des de fora, han caigut o han trontollat quan s'han enfrontat a una població desafiant i mobilitzada. Tot i semblar fermament blindades i inexpugnables, algunes d'aquestes dictadures han demostrat ser incapaces d'aguantar el desafiament concertat del poble en temes polítics, econòmics i socials.

Des de 1980, han caigut dictadures davant el desafiament predominantment no violent del poble a Estònia, Letònia, Lituània, Polònia, Alemanya Oriental, la República Txeca, Eslovènia, Madagascar, Mali, Bolívia i les Filipines. La resistència no violenta ha fet avançar el moviment per a la democratització al Nepal, Zàmbia, Corea del Sud, Xile, l'Argentina, Haití, el Brasil, l'Uruguai, Malawi, Tailàndia, Bulgària, Hongria, Nigèria i a diverses parts de l'antiga Unió Soviètica (on va tenir un paper destacat en la derrota de l'intent de cop d'estat de línia dura de l'agost de 1991).

A més, s'han donat desafiaments polítics massius² a la Xina, a Birmanàia i al Tibet en anys recents. Tot i que aquestes lluites no han aconse-

2. Robert Helvey va introduir el terme *desafiament polític*, utilitzat en aquest context. El *desafiament polític* és una lluita (protesta, no-cooperació o intervenció) no violenta amb fins polítics que es porta a terme de manera activa i desafiant. La paraula va sorgir per donar resposta a la confusió i distorsió que es creava quan *lluita no violenta* s'entenia de manera equivalent a *pacifisme* o *noviolència moral* o *religiosa*. El terme *desafiament* denota una provocació a l'autoritat a través de la desobediència, i no deixa espai a la submissió. *Desafiament polític* descriu el context en el qual l'acció té lloc (polític) així com l'objectiu (el poder polític). S'utilitza principalment per descriure les accions que la població realitza per recuperar el control de les institucions governamentals de les mans dels dictadors, mitjançant un atac constant a les fonts de poder del règim i amb una planificació estratègica general i de les operacions per tal d'aconseguir-ho. En aquest text s'utilitzen els termes *desafiament polític*, *resistència no violenta* i *lluita no violenta* indistintament, tot i que els dos últims termes generalment es refereixen a lluites que intenten assolir un ventall d'objectius més ampli.

guit acabar amb els règims dictatorials ni han posat fi a les ocupacions, sí que han mostrat la naturalesa brutal d'aquests règims repressius davant la comunitat internacional i han dotat la població d'una experiència molt valuosa en aquest tipus de lluita.

L'enderrocament de les dictadures als països mencionats, certament, no ha eradicat tots els problemes d'aquelles societats: la pobresa, la criminalitat, la ineficàcia burocràtica i la destrucció ambiental sovint són l'herència d'aquells règims brutals. No obstant això, la caiguda de les dictadures ha reduït una mica una part del sofriment de les víctimes de l'opressió i ha obert el camí a la reconstrucció de les societats amb més democràcia política, més llibertats personals i més justícia social.

Un problema que continua

En les últimes dècades, al món, la democràcia i la llibertat han tendit a augmentar. Segons Freedom House, una organització que compila un informe anual sobre la situació dels drets polítics i les llibertats civils, el nombre de països a tot el món qualificats com a «lliures» ha crescut de manera significativa els darrers anys.³

	LLIURES	PARCIALMENT LLIURES	NO LLIURES
1983	54	47	64
1993	75	73	38
2003	89	55	48
2009	89	62	42

Tot i això, aquesta tendència positiva es veu atenuada pel gran nombre de pobles que encara viuen sota condicions de tirania. L'any 2008, el 34% dels 6,68 bilions de persones que vivien al món ho feien en països qualificats com a «no lliures»,⁴ és a dir, àrees on els drets polítics i les lliber-

3. Freedom House. *Freedom in the World*, <http://www.freedomhouse.org>.

4. *Ibidem*.

tats civils estan extremament restringits. Els 42 països de la categoria «no lliures» estaven governats per una sèrie de dictadures militars (com Birmània), monarquies tradicionals repressives (com l'Aràbia Saudita o Bhutan), règims de partit únic dominant (com la Xina o Corea del Nord), sota una ocupació estrangera (com el Tibet o el Sàhara Occidental) o es troben en una situació de transició.

Molts països es troben avui en un estat de canvi accelerat en l'àmbit econòmic, polític i social. Tot i que el nombre de països «lliures» ha augmentat els últims anys, hi ha un elevat risc que moltes nacions, en afrontar canvis fonamentals tan ràpidament, es desplacin en direcció oposada i acabin experimentant noves formes de dictadura. Els grups militars, els individus més ambiciosos, els funcionaris electes i els partits polítics doctrinals intenten constantment imposar la seva voluntat. Els cops d'estat són i seguiran sent a l'ordre del dia. Els drets humans i polítics bàsics són i seguiran sent negats a una gran quantitat de persones.

Malauradament, el passat resta encara amb nosaltres. El problema de les dictadures és profund. En molts països, el poble ha viscut dècades o fins i tot segles d'opressió, ja sigui d'origen intern o estranger. Amb freqüència, se'ls ha inculcat insistentment la submissió incondicional a les figures i als governants que tenen l'autoritat. En casos extrems, les institucions socials, econòmiques, polítiques i fins i tot religioses de la societat —aquelles que estan fora del control estatal— han estat debilitades, subordinades o substituïdes per d'altres de noves que l'estat o el partit dominant utilitza per controlar la societat. Sovint, han atomitzat la població (l'han convertida en una massa d'individus aïllats) fins a fer-la incapaç de treballar de manera conjunta, de confiar els uns en els altres o de fer alguna cosa per iniciativa pròpia per aconseguir la llibertat.

El resultat és previsible: la població es torna dèbil, li falta confiança en ella mateixa i és incapaç d'oferir cap tipus de resistència. Les persones, en general, tenen massa por de compartir el seu odi cap a la dictadura i el seu anhel de llibertat, fins i tot, entre amics i familiars. La gent està massa atterrada per pensar seriosament en la resistència popular. En qualsevol

cas, de què serviria? En comptes d'això, assumeixen el sofriment sense tenir cap objectiu i accepten un futur sense esperança.

Les condicions de les dictadures actuals poden ser pitjors que les d'abans. En el passat, potser algunes persones van intentar resistir. En ocasions, potser hi va haver breus manifestacions o protestes massives i els ànims es van aixecar temporalment. Altres vegades, individus o grups reduïts van fer accions valentes però impotents, afirmant algun principi o simplement desafiant-lo. Per molt nobles que fossin els seus motius, molts d'aquests actes van ser insuficients per superar la por de la gent i el seu hàbit d'obeir, un requisit previ necessari per destruir una dictadura. Aquestes accions, lamentablement, potser no van causar res més que sofriment i mort, no van aconseguir una victòria ni van crear esperança.

Llibertat per mitjà de la violència?

Què s'ha de fer en aquestes circumstàncies? Les opcions més evidents semblen inútils. Els dictadors, en general, ignoren les barreres constitucionals i legals, les decisions judicials i l'opinió pública. Davant les brutalitats, la tortura, les desaparicions i les morts, és normal que, moltes vegades, el poble arribi a la conclusió que cal utilitzar la violència per acabar amb la dictadura. En ocasions, les víctimes, indignades, s'organitzen per combatre els dictadors brutals amb qualsevol poder violent o militar que puguin reunir, malgrat tenir-ho tot en contra. Aquesta gent, en general, lluita de manera valenta, pagant un cost molt elevat en sofriment i vides. A vegades aconsegueixen fites importants, però gairebé mai obtenen la llibertat. Les rebel·lions violentes, en ocasions, desencadenen repressions brutals que poden deixar la població més indefensa que abans.

Tot i això, per més mèrits o avantatges que tingui l'opció violenta, hi ha una cosa que està clara. Confiar en els mètodes violents significa escollir un tipus de lluita en el qual els opressors quasi sempre tenen la superioritat. Els dictadors tenen mitjans per aplicar violència de mane-

ra aclaparadora. Si els demòcrates poden aguantar més o menys temps és irrellevant; la realitat és que, generalment, no poden escapar-se de la dura realitat bèl·lica. Els dictadors quasi sempre disposen de superioritat militar pel que fa a la qualitat de l'armament, la munició, els transports i les dimensions de les forces armades. A pesar de la seva valentia, els demòcrates (quasi mai) poden estar a l'altura.

Quan la rebel·lió militar no és viable, alguns dissidents es decanten per la lluita guerrillera. Això no obstant, aquest tipus de lluita pràcticament mai beneficia la població oprimida o obre pas a una democràcia. La guerra de la guerrilla no és una solució evident, sobretot tenint en compte la immensa quantitat de baixes que acostuma a produir entre la pròpia gent. Aquesta tècnica no ofereix cap garantia davant la possibilitat de fracàs, per més que es basi en teories i anàlisis estratègiques o rebi suport internacional. A més, en general, les lluites guerrilleres duren molt temps. Freqüentment, el govern desplaça la població civil, amb l'immens sofriment humà i trastorn social que això comporta.

Fins i tot quan té èxit, la lluita de guerrilles sovint té conseqüències estructurals negatives a llarg termini. D'entrada, el règim atacat es torna més dictatorial a causa de les seves contramesures. Si finalment guanya la guerrilla, el nou sistema que prové d'ella pot ser encara més dictatorial que l'anterior, a causa de l'impacte centralitzador de l'expansió de les forces militars i del debilitament i destrucció dels grups i les institucions socials que durant la lluita es van mantenir independents (entitats que són vitals per establir i mantenir una societat democràtica). Les persones que s'oposen a les dictadures haurien de buscar una altra opció.

Cops d'estat, eleccions i salvadors estrangers?

Un cop d'estat militar contra una dictadura pot semblar, relativament parlant, una de les maneres més ràpides i fàcils de desfer-se d'un règim particularment repugnant. Però aquesta tècnica té greus problemes. El més im-

portant és que deixa intacta la mala distribució del poder entre la població i l'elit que controla el govern i les seves forces armades. El més probable és que la supressió de persones o grups de les posicions de govern senzillament doni pas a una altra elit similar que ocupi el seu lloc. Teòricament, aquest nou grup hauria de ser més suau en el seu comportament i hauria d'estar més disposat a obrir-se a reformes democràtiques de manera limitada. Però també pot passar exactament el contrari.

Després de consolidar la seva posició, la nova elit pot resultar ser més despietada i ambiciosa que l'anterior. Per tant, aquest nou grup –que segurament va crear expectatives i esperances– podrà fer el que vulgui sense preocupar-se per la democràcia o els drets humans. Aquesta no és una resposta satisfactòria al problema de la dictadura.

En una dictadura, les eleccions no es poden utilitzar com un instrument per a un canvi polític significatiu. Alguns règims autoritaris, com els de l'antic bloc oriental dominat per la Unió Soviètica, van simular eleccions només per aparentar ser democràtics. Però aquelles eleccions eren simples plebiscits rigorosament controlats per aconseguir l'aprovació popular de candidats escollits a dit pels dictadors. Sota pressió, els dictadors, de tant en tant, accepten noves eleccions, però després les manipulen per col·locar titelles civils als llocs de govern. Si es permet que els líders opositors participin a les eleccions i surten escollits, tal com va passar l'any 1990 a Birmània o el 1993 a Nigèria, s'ignoren els resultats i s'intimiden, s'arresten o fins i tot s'executen els suposats «guanyadors». Als dictadors no els interessa permetre eleccions que puguin apartar-los del seu tro.

Moltes persones que en aquests moments estan sofrint sota una dictadura brutal, o que s'han exiliat per fugir de les seves urpes, no creuen que la població oprimida pugui alliberar-se per ella mateixa. Consideren que només l'acció dels altres pot salvar-los i posen tota la seva confiança en forces estrangeres. Creuen que només l'ajuda internacional pot ser prou forta per enderrocar els dictadors.

La visió segons la qual els oprimits són incapaços d'actuar de manera efectiva, a vegades, és correcta durant alguns períodes de temps. Com

hem apuntat, sovint la població sotmesa no vol lluitar o està temporalment incapacitada per combatre, perquè no confia en la seva pròpia capacitat d'afrontar la dictadura ferotge i no veu cap manera raonable de salvar-se pel seu propi esforç. En conseqüència, no és estrany que molta gent confii les seves esperances d'alliberament en l'acció dels altres. Aquesta força exterior pot ser «l'opinió pública», les Nacions Unides, un país en concret o les sancions econòmiques i polítiques internacionals.

Una situació així pot semblar reconfortant, però s'ha d'anar en compte a dipositar les esperances en un salvador exterior. Aquesta confiança pot estar posada en un factor completament equivocat. En general, els salvadors estrangers no arriben i, si un altre estat hi intervé, probablement és millor no confiar-hi.

En aquest punt, cal destacar algunes realitats ben dures a tenir en compte sobre les intervencions estrangeres:

- Els estats estrangers sovint toleren o, fins i tot, ajuden una dictadura amb l'objectiu d'afavorir els propis interessos econòmics o polítics.
- Els estats estrangers poden estar disposats a vendre el poble oprimat a canvi d'altres objectius, en comptes de mantenir les promeses d'ajudar-lo en el seu alliberament.
- Alguns estats estrangers actuen contra una dictadura, però només amb l'objectiu d'aconseguir el control econòmic, polític o militar del país.

Els estats estrangers només poden involucrar-se activament amb fins positius quan un moviment intern ja ha començat a sacsejar la dictadura i ha aconseguit que l'acció internacional se centri sobre l'índole brutal del govern.

En general, la causa principal que explica l'existència de les dictadures és la distribució del poder intern que hi ha al país. La població i la societat són massa dèbils per causar problemes seriosos a la dictadura. La riquesa i el poder estan concentrats en molt poques mans. Tot i que les accions internacionals poden beneficiar o, d'alguna manera, debilitar les dictadures, la seva permanència depèn primordialment de factors interns.

Tot i això, les pressions internacionals sí que poden ser molt útils quan donen suport a un fort moviment intern de resistència. Així, per exemple, els boicots econòmics internacionals, els embargaments, el trencament de les relacions diplomàtiques, l'expulsió de les organitzacions internacionals, la condemna per part d'organismes de les Nacions Unides o altres accions d'aquest tipus poden contribuir enormement a la causa. És molt poc probable, però, que totes aquestes accions tinguin lloc si no hi ha un fort moviment intern de resistència.

Afrontar la dura realitat

La conclusió és dura. Quan es vol acabar amb una dictadura amb la major efectivitat i el menor cost possible cal emprendre aquestes quatre tasques de manera immediata:

- S'ha d'enfortir la determinació, la confiança en si mateixa i les aptituds per resistir de la població oprimida.
- Cal consolidar la societat civil i les institucions de la població oprimida.
- S'ha de crear una força de resistència interna poderosa.
- Cal desenvolupar un pla estratègic global per a l'alliberament i implementar-lo amb destresa.

Durant la lluita per a l'alliberament, el grup que combat adquireix confiança en ell mateix i s'enforteix internament. Tal com va dir Charles Stewart Parnell durant la vaga dels arrendataris irlandesos de 1879 i 1880:

No val la pena confiar en el govern... Només podeu confiar en la vostra pròpia determinació... Ajudeu-vos a vosaltres mateixos donant-vos suport els uns als altres.. Enfortiu els més dèbils d'entre vosaltres... Agrupeu-vos, organitzeu-vos... I guanyareu... Quan hàgiu fet madurar les condicions

perquè aquest assumpte es resolgui, llavors –i no abans d'aquest moment– es resoldrà.⁵

Una força ferma i genuïnament sòlida, que confia en ella mateixa, que té una estratègia meditada i que realitza accions disciplinades i valentes en algun moment serà capaç d'enfonsar la dictadura. Aquests quatre requisits s'han de complir d'alguna manera, ni que sigui mínimament.

Tal com la reflexió superior indica, alliberar-se de les dictadures, en última instància, depèn de la capacitat del poble d'alliberar-se ell mateix. Els casos exitosos de resistència política –o de lluita noviolenta amb fins polítics– mencionats anteriorment indiquen que sí que existeixen mitjans perquè la població s'alliberi a ella mateixa, però aquesta opció no s'ha desenvolupat plenament. En els propers capítols examinarem aquesta opció en detall. Tot i això, primer hem de fixar-nos en les negociacions com a mitjà per desmantellar dictadures.

5. O'HEGARTY, Patrick Sarsfield. *A History of Ireland Under the Union, 1880-1922*. Londres: Methuen, 1952, p. 490-91.

2. Els perills de les negociacions

Algunes persones, quan s'enfronten als greus problemes de combatre una dictadura, es fan enrere i accepten una submissió passiva (com hem vist al primer capítol). Unes altres, com que no veuen cap possibilitat d'aconseguir la democràcia, conclouen que cal buscar un pacte amb la dictadura, que aparenta ser forta i consolidada, amb l'esperança d'aconseguir alguns elements positius i acabar amb la brutalitat a través de la «conciliació», el «compromís» i les «negociacions». A primer cop d'ull, davant la falta d'opcions més realistes, aquesta manera de pensar és molt temptadora.

La lluita seriosa contra una dictadura brutal no és una perspectiva agradable. Per què cal escollir aquest camí? No és millor que tothom sigui raonable i trobi maneres de dialogar i negociar un camí per acabar gradualment amb el règim? No podrien els demòcrates apel·lar al sentit d'humanitat comú dels dictadors per convèncer-los de reduir el seu domini a poc a poc i potser finalment cedir del tot perquè s'estableixi una democràcia?

A vegades s'argumenta que cap bàndol té la veritat absoluta. Potser els demòcrates no han entès els dictadors, que tal volta han actuat amb bones intencions però en circumstàncies difícils? O potser alguns creuen que, si se'ls animés i se'ls oferissin al·licients, els dictadors no posarien objeccions per allunyar-se de la difícil situació que pateix el país. Es pot argumentar que cal oferir una solució «win-win» als dictadors amb la qual tothom surti guanyant. També hi ha qui creu que, si l'oposició democràtica només estigués disposada a acabar amb el conflicte de manera pacífica i amb negociacions (amb l'ajut, potser, d'especialistes o, fins i tot, d'algun altre govern), els riscos i el patiment de seguir lluitant serien innecessaris. No és preferible això que una lluita difícil, ni tan sols si es tracta d'una lluita no violenta en lloc d'una guerra?

Avantatges i limitacions de les negociacions

Les negociacions són una eina molt útil per resoldre alguns tipus de conflictes i no s'han de menysprear ni rebutjar quan són adequades.

En alguns casos, quan no hi ha cap assumpte fonamental en joc i, per tant, es pot acceptar un compromís, les negociacions poden ser un mecanisme útil per resoldre un conflicte. Una vaga laboral per demanar un augment de sous és un bon exemple de conflicte en el qual les negociacions poden tenir un paper apropiat: un acord negociat pot aconseguir un augment que es trobi entre les xifres proposades inicialment per cada una de les parts. Però els conflictes laborals amb sindicats legals són bastant diferents dels conflictes on està en joc la continuïtat de l'existència d'una dictadura cruel o l'establiment de la llibertat política.

Quan els temes en joc són estructurals, perquè afecten principis religiosos, problemes de llibertat humana o tot el futur desenvolupament de la societat, les negociacions no ofereixen la manera de trobar una solució satisfactòria per a ambdues parts. En alguns assumptes bàsics no s'ha de transigir. Només un canvi en la correlació de forces a favor dels demòcrates pot salvar de manera adequada els temes estructurals que estan en discussió. Aquest canvi en la correlació de forces té lloc a través d'una lluita, no amb negociacions. Això no significa que mai s'hagin d'utilitzar però, la veritat és que, si no hi ha una oposició democràtica poderosa, les negociacions no són una manera realista de lliurar-se de fèrries dictadures.

Certament, les negociacions de vegades no són una opció. Els dictadors fermament consolidats que se senten segurs en la seva posició poden negar-se a pactar res amb els opositors demòcrates. O bé, quan ja han començat les converses, els negociadors de la part demòcrata algunes vegades desapareixen i no se'n torna a saber res més.

Rendició negociada?

Els individus i els grups que s'oposen a una dictadura i estan a favor de les negociacions sovint tenen bons motius per fer-ho. Sobretot, quan una lluita armada contra una dictadura brutal dura anys i no produeix cap victòria final: en aquest cas, és lògic que tothom, tingui la convicció política que tingui, vulgui la pau. És probable que els demòcrates estiguin especialment disposats a negociar quan ja no poden suportar més víctimes i destrucció perquè els dictadors tenen una superioritat militar clara. En aquell moment, hi haurà una forta temptació a explorar qualsevol opció que pugui salvar almenys alguns dels objectius democràtics i a la vegada posar fi al cicle de violència i contraviolència.

Sens dubte l'oferta de «pau» a través de les negociacions que un dictador ofereix a l'oposició democràtica no és del tot sincera. Els dictadors poden acabar amb la violència de manera immediata, si el que volen és deixar de fer la guerra contra el seu propi poble. Per iniciativa pròpia, sense cap negociació, poden restaurar el respecte a la dignitat humana i als drets humans, alliberar els presos polítics, acabar amb la tortura, parar les operacions militars, retirar-se del govern i demanar perdó a la gent.

A vegades, quan la dictadura és forta però hi ha una resistència irriquant, els dictadors intenten negociar la rendició de l'oposició amb el pretext de fer la «pau». L'oferta de les converses pot semblar temptadora però s'ha d'anar amb compte perquè la sala de negociacions sovint amaga greus perills.

D'altra banda, quan l'oposició és excepcionalment forta i la dictadura es troba realment amenaçada, els dictadors veuen la negociació com una manera de mantenir la màxima capacitat de control i riquesa possibles. Els demòcrates no haurien d'ajudar els dictadors a aconseguir els seus objectius en cap cas.

Els membres de la resistència han de desconfiar de les trampes que els dictadors, amb tota la intenció, els paren durant les converses. L'oferta

de negociacions, quan es tracta d'assumptes fonamentals de llibertats polítiques, pot ser un intent dels dictadors d'induir els demòcrates a una rendició pacífica mentre la violència del règim continua. En aquests tipus de conflictes, les negociacions només poden tenir un paper adequat al final d'una lluita decisiva en la qual el poder dels dictadors ha estat destruït i aquests només cerquen la seva pròpia seguretat personal i la millor manera d'anar a l'aeroport internacional.

El poder i la justícia en les negociacions

Aquestes opinions sobre les negociacions poden semblar massa dures, però s'ha de moderar una mica el romanticisme que s'hi associa. Cal conèixer-ne bé la dinàmica.

Una «negociació» no significa que les dues parts siguin juntes en una taula, com a iguals, i dialoguin per resoldre les diferències que han causat el conflicte entre elles. Cal recordar dues coses. En primer lloc, el que determina el contingut del pacte negociat no és la relativa justícia dels punts de vista i dels objectius en conflicte. En segon lloc, el contingut d'aquest ve determinat en gran mesura pel poder de què disposa cada bàndol i la capacitat d'exercir-lo.

S'han de tenir en compte diverses qüestions: Què pot fer cada bàndol per aconseguir els seus objectius si no s'assoleix un acord a la taula de negociacions? Què pot fer cada bàndol, un cop s'ha arribat a un acord, si l'altra part trenca la seva promesa i fa servir la força que té per aconseguir els seus objectius a pesar del pacte?

Durant les negociacions, els acords no s'assoleixen a través d'una avaluació dels avantatges i desavantatges de les qüestions a discutir. Tot i que hi ha molt a dir sobre aquest tema, els veritables resultats de les negociacions es deriven d'una avaluació realista de les situacions de poder absolut i relatiu de les parts contendents. Què poden fer els demòcrates per assegurar-se que aconseguen almenys un mínim de les seves recla-

macions? Què poden fer els dictadors per seguir al poder i neutralitzar els demòcrates? Dit d'una altra manera: si s'arriba a un acord, probablement aquest és el resultat de l'estimació que cada part ha fet del poder i la capacitat d'exercir-lo dels dos bàndols i, en conseqüència, del càlcul de com podria acabar una lluita oberta entre les parts.

També s'ha de posar atenció a les coses que cada bàndol està disposat a cedir per aconseguir el pacte. En les negociacions exitoses es fan concessions recíproques. Cada bàndol aconsegueix una part del que vol i renuncia a una part dels seus objectius.

En casos de dictadura extrema, què és el que les forces prodemocràtiques poden cedir als dictadors? Quins objectius dels autòcrates han de tolerar les forces en favor de la democràcia? Han d'acceptar que els dictadors (ja siguin un partit polític o un grup militar) tinguin un paper permanent protegit constitucionalment en el futur govern? On queda la democràcia en tot això?

Fins i tot suposant que en el procés de negociacions tot surti bé, cal fer-se la pregunta: Quin tipus de pau en sortirà, de tot això? Les condicions de vida seran millors o pitjors de com serien si els demòcrates no haguessin començat o continuat la lluita?

Dictadors «agradables»

Hi ha una sèrie de motius i objectius darrere la dominació dels dictadors: poder, posició, riquesa, reestructuració de la societat, etc. Cal recordar que, si abandonen les seves posicions de control, no podran satisfer cap d'aquests objectius. Per tant, si negocien, intentaran preservar-los.

Siguin quines siguin les promeses ofertes pels dictadors en un acord negociat, ningú ha d'oblidar mai que són capaços de prometre qualsevol cosa per tal d'assegurar-se la submissió dels seus opositors demòcrates i després violar descaradament aquests mateixos acords.

Si els demòcrates decideixen aturar la resistència a canvi d'una pausa en la repressió, poden quedar molt decebuts. Molt poques vegades suspendre la resistència fa que la repressió disminueixi. Quan s'atura la pressió de l'oposició interna o internacional, els dictadors poden oprimir i exercir la violència d'una manera encara més brutal que abans. El desmantellament de la resistència popular acostuma a fer desaparèixer la força que fa de contrapès i limita el control i la brutalitat de la dictadura. Aleshores, els tirans poden fer el que vulguin contra qui els vingui de gust. «Perquè el tirà només té el poder d'infligir allò que no tenim forces per resistir», tal com va escriure Krishnalal Shridharani.⁶

En conflictes on hi ha qüestions fonamentals en joc, la cosa més important per al canvi és la resistència, no la negociació. En quasi tots els casos, la resistència ha de continuar fins que s'expulsin els dictadors del poder. És l'ús encertat dels mètodes de resistència més apropiats i efectius disponibles, i no la negociació d'un pacte, el que, en la majoria dels casos, determina el triomf. Estem convençuts –i així ho veurem detalladament més endavant– que el desafiament polític, o la lluita no-violenta, és el mitjà més poderós que poden utilitzar els que lluiten per a la llibertat.

Quin tipus de pau?

Dialogar sobre la pau comporta certs riscos. És per això que, si els autòcrates i els demòcrates dialoguen, s'han de tenir les idees molt clares. No tothom qui fa servir la paraula pau vol una pau amb llibertat i justícia. La submissió a l'opressió cruel i el consentiment passiu de dictadors despietats que han perpetrat atrocitats contra centenars de milers de persones

6. SHRIDHARANI, Krishnalal. *War Without Violence: A Study of Gandhi's Method and Its Accomplishments*. Nova York: Harcourt, Brace, 1939 (reimprès a Nova York i Londres: Garland Publishing, 1972), p. 260.

no és una pau verdadera. Hitler apel·lava sovint a la pau, cosa que per a ell significava la submissió a la seva voluntat. La pau d'un dictador no acostuma a ser altra cosa que la pau de la presó o de la tomba.

També hi ha altres perills. Alguns negociadors benintencionats, a vegades, confonen els objectius de les negociacions amb el mateix procés d'aquestes. És més, els negociadors demòcrates, o els estrangers especialistes que assessoren les negociacions, poden, sense voler-ho, donar una legitimitat nacional i internacional als dictadors que prèviament se'ls havia negat per haver-se apoderat de l'estat, haver violat els drets humans o haver comès atrocitats. Els dictadors necessiten desesperadament aquesta legitimitat perquè sense ella no poden governar indefinidament. Els representants de la pau no els haurien de procurar legitimitat.

Motius per a l'esperança

Com hem dit anteriorment, els líders de l'oposició es poden veure forçats a negociar si creuen que la lluita democràtica no té futur. Però aquest sentiment d'imptència pot canviar. Les dictadures no són permanents. La gent que viu sota una dictadura no ha de romandre dèbil ni ha de deixar que els dictadors siguin poderosos indefinidament. Fa molt de temps, Aristòtil va escriure: «...L'oligarquia i la tirania duren menys que qualsevol altra constitució... Enlloc han durat gaire temps».⁷ Les dictadures modernes també són vulnerables. La seva debilitat es pot agreujar i el poder dels dictadors desintegrar-se (al quart capítol examinarem aquestes debilitats amb més detall).

La història recent mostra la vulnerabilitat de les dictadures i revela que poden trontollar en un període de temps relativament curt: van caldre deu anys –de 1980 a 1990– per fer caure la dictadura comunista a Polònia,

però, a l'Alemanya Oriental o a la República Txeca, el canvi va ocórrer en poques setmanes. Tant al Salvador com a Guatemala, el 1944, les lluites contra brutals dictadures militars fortament consolidades van durar aproximadament dues setmanes. El poderós règim militar del xa de l'Iran va ser soscavat en pocs mesos. La força del poble, l'any 1986, va tombar la dictadura de Ferdinand Marcos a les Filipines en poques setmanes (quan el moviment opositor va guanyar força, el govern dels Estats Units es va afanyar a retirar el seu suport al president Marcos). L'agost de 1991, el desafiament polític va bloquejar l'intent de cop d'estat de línia dura a la Unió Soviètica en qüestió de dies. Des d'aleshores, moltes nacions que durant un llarg temps de dominació la integraven han recuperat la seva independència en pocs dies, setmanes o mesos.

Queda clar que l'antiga idea que els mètodes violents operen ràpidament mentre que els noviolents van més lents no és vàlida. Tot i que calgui molt de temps per aconseguir canvis en la situació estructural i en la societat, a vegades, el combat real contra una dictadura aconsegueix resultats relativament ràpids per mitjà de la lluita noviolenta.

Les negociacions no són l'única alternativa que hi ha entre una guerra d'aniquilació continuada i la capitulació. Els exemples ja citats, així com els assenyalats al primer capítol, il·lustren que existeix una altra opció per als que volen tant la pau com la llibertat: el desafiament polític.

7. ARISTÒTIL. *The Politics*, traducció de T. A. Sinclair. Harmondsworth, Middlesex, England and Baltimore, Maryland: Penguin Books 1976 [1962], llibre V, capítol 12, p. 231 i 232.

3. D'on ve el poder?

Aconseguir que en una societat hi hagi llibertat i pau no és una tasca fàcil. Es requereix una gran destresa estratègica, organització i planificació. Però, per sobre de tot, fa falta poder. Els demòcrates no poden esperar derruir una dictadura i establir la llibertat política sense la capacitat d'exercir el seu propi poder de manera eficaç.

Però, com és possible això? Quin tipus de poder ha de mobilitzar l'oposició democràtica que sigui capaç de destruir una dictadura, els seus vastos recursos militars i la seva xarxa policial? La resposta es troba en una manera d'entendre el poder polític que generalment s'ignora. Aprendre-la no és gens difícil. Algunes veritats fonamentals són ben senzilles.

La fable de «l'amo dels micos»

Una paràbola xinesa del segle XIV escrita per Liu-Ji resumeix bastant bé aquesta interpretació ignorada del poder polític:⁸

A l'estat feudal de Chu, un vell vivia de tenir micos al seu servei. La gent de Chu l'anomenava *ju gong*, l'amo dels micos.

Cada matí, el vell reunia els micos al seu pati i manava al més vell que guiés els altres a les muntanyes a collir fruites d'arbustos i arbres. La norma

8. Aquesta història, originalment titulada «Rule by Tricks» és del Yu-Li-Zi, de Liu Ji (1311-1375) i ha estat traduïda per Sidney Tai, tots els drets reservats. Yu-li-zi també és el pseudònim de Liu Ji. La traducció original es va publicar a *Nonviolent Sanctions: News from the Albert Einstein Institution*. Cambridge, Mass., vol. IV, núm. 3, hivern 1992-1993, p. 3.

era que cada mico havia de donar al vell una dècima part de la seva collita. El vell fuetjava brutalment els que no ho feien. Tots els micos patien amargament però no s'atrevien a queixar-se.

Un dia, un mico petit va preguntar als altres: «Va plantar el vell tots els arbres i arbustos fruiters?». Els altres van respondre: «No, creixen de manera natural». El mico petit va seguir preguntant: «No podem collir la fruita sense el seu permís?». Els altres van respondre: «Sí, podem». El petit mico va seguir: «Aleshores, per què depenem del vell? Per què hem de servir-lo?».

Abans que el mico petit hagués acabat el seu discurs, tots els micos, de cop, es van sentir il·luminats i es van despertar.

Aquella mateixa nit, quan van veure que el vell s'havia quedat adormit, els micos van trencar les barreres de la gàbia que els atrapava i van destruir completament la seva presó. També van prendre les fruites que el vell guardava al magatzem, les van portar al bosc i no van tornar mai més. Al final, el vell es va morir de gana.

Yu-li-zi diu: «Alguns homes al món governen la seva gent amb enganys i no amb els principis justos. Quina diferència hi ha entre ells i l'amo dels micos? La gent no és conscient de la seva pròpia confusió. En el moment en què la gent tingui clara consciència, els enganys deixaran de funcionar».

Les fonts de poder polític necessàries

La idea bàsica és senzilla: els dictadors necessiten l'ajut de la població governada, sense el qual no poden obtenir ni conservar les fonts de poder polític. Algunes fonts de poder polític són:

- *Autoritat*: La creença entre la població que el règim és legítim i que té el deure moral d'obeir-lo.
- *Recursos humans*: La quantitat i la importància de les persones i grups que obeeixen, cooperen o donen suport als governants.

- *Habilitats i coneixements especialitzats*: Són necessaris per realitzar accions específiques i els posen a la seva disposició les persones i grups que cooperen amb ells.
- *Factors intangibles*: Els factors ideològics i psicològics que poden induir la gent a obeir o donar suport als governants.
- *Recursos materials*: Fins a quin punt els governants controlen o tenen accés a la propietat, als recursos naturals, als recursos financers, al sistema econòmic i als mitjans de comunicació i de transport.
- *Sancions*: Els càstigs, tant els que s'apliquen com els que es queden en una simple amenaça, contra els desobedients o els que no col·laboren, per assegurar-se la submissió i la cooperació que el règim necessita per existir i per aplicar les seves polítiques.

Totes aquestes fonts, però, no estan garantides. Depenen del fet que innumerables persones i institucions de la societat acceptin el règim i li brindin suport, submissió, obediència i cooperació.

La plena cooperació, obediència i suport fan més assequibles les fonts de poder que el govern necessita i, consegüentment, enforteixen les seves capacitats d'exercir el poder.

Però, d'altra banda, si la població i les institucions es neguen a cooperar amb els agressors i els dictadors, l'accés d'aquests a les fonts de poder de què tots els governants depenen disminueix o s'anul·la del tot. Sense accés a aquestes fonts, el poder dels governants es debilita i s'acaba dissolent.

Naturalment, els dictadors són sensibles a les accions i idees que amenacen la seva capacitat de fer el que vulguin i, per tant, amenacen i castiguen els que els desobeeixen, fan vaga o deixen de cooperar amb ells. Però la història no s'acaba aquí. Cal tenir en compte que la repressió i les brutalitats no sempre aconseguen recuperar el grau de submissió i cooperació necessari perquè el règim funcioni.

Si, per més repressió que hi hagi, les fonts de poder s'afebleixen durant un temps suficient, és molt probable que en primer lloc la incertesa i

la confusió s'apoderin del règim dictatorial. Després d'això, segurament, el poder de la dictadura es debilitarà considerablement. Amb el temps, la negació del poder produeix la paràlisi, la impotència i, en casos molt severos, la desintegració del règim. Tard o d'hora, el poder dels dictadors es mor d'inanició política.

Per tant, el grau de llibertat o de tirania de qualsevol govern és, en gran part, un reflex de la determinació relativa dels seus súbdits a ser lliures i de la seva voluntat i habilitat de resistir els intents d'esclavitzar-los.

Contradient l'opinió popular, fins i tot les dictadures totalitàries depenen de la població i de les societats que governen. Tal com va apuntar el politòleg Karl W. Deutsch l'any 1953:

El poder totalitari només és fort si no s'ha de fer servir amb gaire freqüència. Si s'ha d'imposar sobre tota la població en tot moment, és poc probable que segueixi sent poderós durant gaire temps. Com que els règims totalitaris requereixen més poder que altres sistemes per tractar amb els seus súbdits, també tenen una necessitat més gran que els hàbits de submissió estiguin àmpliament i fermament estesos entre els ciutadans. És més, en cas de necessitat, han de ser capaços de comptar amb el suport actiu d'almenys parts significatives de la població.⁹

El jurista anglès del segle XIX, John Austin, descriu la situació d'una dictadura que s'enfronta al seu poble descontent. Austin argumenta que si la majoria de la població té la determinació de destruir el govern i està disposada a aguantar la repressió per tal d'aconseguir-ho, aleshores la força del règim, incloent-hi aquells que li donen suport, no pot preservar l'odiós govern per més ajuda exterior que rebi. Austin conclou que no es pot sotmetre el poble desafiant a l'obediència i la submissió permanents.¹⁰

9 DEUTSCH, Karl W. «Cracks in the Monolith». A: FRIEDRICH, Carl J. (ed.). *Totalitarianism*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1954, p. 313-14.

10. AUSTIN, John. *Lectures on Jurisprudence or the Philosophy of Positive Law*, cinquena edició, revisada i editada per Robert Campbell, 2 vol. Londres: John Murray, 1911 [1861], vol. 1, p. 296.

Molt abans, Niccolo Machiavelli argumentava que el príncep «que té tot el poble com a enemic mai es pot sentir segur i, com més gran és la seva crueltat, més dèbil es torna el seu règim».¹¹

Els valents noruecs que van oposar resistència a l'ocupació nazi, així com els coratjosos polonesos, alemanys, txecs, eslovacs i tots aquells que van lluitar contra l'agressió estalinista i la dictadura i que finalment van ajudar a l'esfondrament dels règims comunistes a Europa –ja mencionats al primer capítol–, a la pràctica van demostrar aquests principis. No estem parlant d'un fenomen nou: hi ha hagut casos de resistència no violenta des d'almenys l'any 494 aC, quan els plebeus van negar-se a cooperar amb els seus amos, els patricis romans.¹² Pobles d'Àsia, Àfrica, Amèrica, Austràlia, les illes del Pacífic i Europa han fet servir la lluita no violenta en diferents moments.

Tres dels factors més importants per determinar fins a quin punt el règim té assegurat el control del poder són: 1) el desig relatiu de la població d'imposar límits de poder al govern; 2) la força relativa de les organitzacions i institucions independents per prendre-li col·lectivament fonts de poder que necessita, i 3) la relativa capacitat de la població per retirar-li el seu consentiment i suport.

Centres de poder democràtic

Una característica de les societats democràtiques és que tenen molts grups i institucions no governamentals, independents de l'estat. Aquests inclouen, per exemple, famílies, organitzacions religioses, associacions culturals, clubs esportius, institucions econòmiques, sindicats, associacions d'estudiants, partits polítics, comunitats, associacions de veïns,

11. MACHIAVELLI, Niccolo. «The Discourses on the First Ten Books of Livy». A: The Discourses of Niccolo Machiavelli. Londres: Routledge i Kegan Paul, 1950, vol. 1, p. 254.

12. VEGEU SHARP, Gene. The Politics of Nonviolent Action. Boston: Porter Sargent, 1973, p. 75. En altres parts d'aquesta publicació hi ha altres exemples històrics.

clubs de jardineria, organitzacions a favor dels drets humans, grups musicals, clubs de lectura, etc. Aquests organismes són importants perquè tenen els seus propis objectius però a la vegada ajuden a satisfer les necessitats de la societat.

Aquests ens tenen, a més, un significat polític important: subministren les bases grupals i institucionals amb les quals la gent pot exercir la seva influència sobre la societat i resistir la d'altres grups o la del govern quan aquests s'involucren injustament en els seus interessos, activitats o propòsits. Els individus aïllats que no formen part d'aquests grups, en general, no poden causar un impacte significatiu sobre la resta de la societat, encara menys sobre el govern, i certament cap sobre una dictadura.

Per tant, si els dictadors cancel·len l'autonomia i la llibertat d'aquests organismes, la població queda relativament indefensa. A més, si el règim central controla de manera dictatorial aquestes institucions, o les substitueix per unes altres de noves que estan sota el seu control, aquestes es poden utilitzar per controlar tant els individus que en formen part com les àrees corresponents de la societat.

No obstant això, si s'aconsegueix mantenir o tornar a guanyar l'autonomia i la llibertat de les institucions civils independents, aquestes seran molt importants per al desafiament polític. Una característica comuna dels exemples citats anteriorment en els quals s'ha produït la desintegració i el debilitament de les dictadures és que la població i les seves institucions van aplicar massivament i valentament el desafiament polític.

Com ja hem apuntat, aquests centres de poder fan de bases institucionals des de les quals la població exerceix pressió o resisteix els controls dictatorials. En un futur formaran part de la base estructural indispensable per a una societat lliure. Per tant, el creixement continuat i la independència d'aquestes institucions acostumen a ser un requisit per a l'èxit d'una lluita d'alliberament.

Si la dictadura ha aconseguit destruir o controlar els organismes civils independents, els membres de la resistència n'hauran de crear de

nous o hauran d'intentar recuperar el control dels que sobreviuen o dels que estan parcialment sota control estatal. Durant la revolució hongaresa de 1956 i 1957, van aparèixer consells de democràcia directa que van arribar a ajuntar-se per establir, durant unes setmanes, tot un sistema federal d'institucions i formes de govern. A Polònia, a finals de la dècada de 1980, els treballadors van mantenir el sindicat il·legal Solidaritat i, en alguns sectors, van prendre el control dels sindicats oficials dominats pels comunistes. Aquests processos institucionals acostumen a tenir unes conseqüències polítiques molt importants.

És evident que amb això no vull dir que destruir o debilitar dictadures sigui fàcil, ni que tots els intents tinguin èxit. Això no significa que la lluita no causi víctimes: aquells que encara serveixen els dictadors acostumen a contraatacar i intenten que la població torni a la cooperació i l'obediència.

Tot i això, la visió del poder que s'ha donat en aquest capítol significa que la desintegració de les dictadures sí que és possible. Les dictadures, en particular, tenen característiques concretes que les fan vulnerables a un desafiament polític implementat amb destresa. Examinem aquestes característiques amb més detall.

4. Les dictadures tenen punts febles

En general, les dictadures semblen invulnerables. Uns pocs amb molt de poder controlen les agències d'intel·ligència, la policia, les forces militars, les presons, els camps de concentració i els esquadrons d'execució. Els dictadors, sovint, saquegen les finances, els recursos naturals i la capacitat de producció del país, i les utilitzen segons la seva voluntat.

En comparació, les forces democràtiques acostumen a semblar extremament dèbils, ineficaces i impotents. La percepció d'un règim invulnerable contra un moviment de resistència impotent dificulta una oposició efectiva, però hi ha altres coses a tenir en compte.

Identificar el taló d'Aquil·les

Un mite de la Grècia clàssica il·lustra bé la vulnerabilitat d'allò que suposadament és invulnerable. Segons la llegenda, no hi havia cap cop que pogués ferir el guerrer Aquil·les ni cap espasa que fos capaç de penetrar la seva pell. La mare d'Aquil·les, quan aquest encara era un infant, va submergir-lo sota les aigües del riu màgic Estígia i va protegir el seu cos contra tots els mals. Però hi va haver un problema: com que la mare aguantava l'infant pel taló per tal que el corrent no se l'emportés, l'aigua màgica no va cobrir aquesta petita part del seu cos. Quan Aquil·les va fer-se un home, tothom creia que era invulnerable davant les armes dels adversaris. Però, a la batalla de Troia, un soldat enemic informat per algú que coneixia la debilitat d'Aquil·les va dirigir una fletxa cap al seu taló desprotegit, l'únic lloc on se'l podia ferir, i el cop va ser fatal. Encara avui, la frase «el taló d'Aquil·les» es refereix a la part vulnerable d'una persona, d'un pla o d'una institució.

El mateix principi s'aplica a les dictadures despietades: també es poden conquerir. Però es pot fer de manera més fàcil, més ràpida i menys costosa si s'identifiquen els punts febles del règim i s'hi centren tots els atacs.

Els punts febles de les dictadures

Entre els punts febles de les dictadures hi ha els següents:

1. Moltes persones, grups i institucions necessàries per fer funcionar el sistema poden negar-se a cooperar amb la dictadura.
2. Els requisits i efectes de les polítiques anteriors del règim, d'alguna manera, limiten la seva capacitat actual d'adoptar i implementar polítiques contràries.
3. La manera d'operar del sistema pot convertir-se en rutinària i ser menys capaç d'ajustar-se ràpidament a situacions noves.
4. El personal i els recursos que ja estan assignats a les tasques habituals difícilment es poden utilitzar per a noves necessitats.
5. Els subordinats, temerosos de no complaure els seus superiors, a vegades, no proporcionen la informació completa i acurada que els dictadors necessiten per prendre decisions.
6. La ideologia és susceptible d'erosionar-se de la mateixa manera que els mites i els símbols del sistema són susceptibles de perdre la seva solidesa.
7. Si hi ha una forta ideologia que influeix la pròpia visió de la realitat, és possible que la ferma adhesió a aquesta faci que es desatenguin les necessitats reals.
8. El deteriorament de l'eficiència i la competitivitat de la burocràcia, o un nombre excessiu de controls i regulacions, fa que les polítiques i operacions del sistema es tornin inefectives.
9. Els conflictes institucionals interns i les rivalitats i hostilitats personals poden danyar o, fins i tot, alterar les operacions de la dictadura.

10. A vegades, els intel·lectuals i els estudiants s'impacienten a causa de les condicions, les restriccions, l'adoctrinament o la repressió.

11. La població, amb el temps, es pot tornar apàtica, escèptica o fins i tot hostil al règim.

12. És possible que s'incrementin les diferències religioses, de classe, culturals o nacionals.

13. La jerarquia de poder de la dictadura sempre té un cert grau d'inestabilitat que pot arribar a ser molt elevat. Els individus no mantenen sempre la mateixa posició jeràrquica sinó que hi ha ascensions, degradacions, expulsions i substitucions.

14. Alguns sectors de la policia o de les forces armades poden actuar contra la voluntat dels dictadors, per més forts que siguin, per aconseguir els seus propis objectius. Fins i tot poden arribar a fer un cop d'estat.

15. Consolidar una dictadura nova requereix un cert temps.

16. Com que en una dictadura molt pocs prenen moltes decisions, és probable que aquests pocs cometin errors de judici, de política o d'acció.

17. Si el règim intenta evitar aquests perills i descentralitza el comandament i la presa de decisions, el seu control sobre els punts de poder estratègic es pot deteriorar encara més.

Atacar els punts febles de les dictadures

Coneixent aquestes debilitats internes, l'oposició democràtica pot buscar la manera d'agreujar aquests «talons d'Aquil·les» per alterar el sistema de manera dràstica o per desintegrar-lo.

La conclusió és obvia: per més fortes que aparentin ser, totes les dictadures tenen els seus punts febles, les seves ineficiències internes, les seves rivalitats personals, els seus funcionaments institucionals defectuosos i els seus conflictes entre organitzacions i departaments.

Aquestes debilitats, amb el temps, tendeixen a fer que el règim sigui menys eficaç i més vulnerable al canvi de condicions i a la resistència deliberada. La dictadura no aconsegueix tot el que es proposa. A vegades, per exemple, fins i tot ordres directes de Hitler no es van implementar mai perquè els que estaven per sota seu en la jerarquia de poder no les van portar a terme. En ocasions, com ja hem observat prèviament, el règim dictatorial es desmantella ràpidament.

Això no significa que les dictadures es puguin destruir sense riscos ni víctimes. Cada via d'alliberament possible té el seu grau de perill i de sofriment, i triga un cert temps a donar resultats. Per descomptat, no hi ha cap mitjà d'acció que asseguri un èxit ràpid en totes les situacions. Tot i això, els tipus de lluita que se centren en els punts febles identificables de la dictadura tenen més possibilitats de triomf que aquells que intenten combatre-la en els seus punts més forts. La qüestió és com afrontar aquesta lluita.

5. Exercir el poder

Al primer capítol hem vist que la resistència militar no afecta els punts febles de les dictadures, sinó més aviat els seus punts forts. Si els moviments de resistència decideixen competir en forces militars, subministrament d'armament, tecnologia de l'armament, etc., es col·loquen en una posició de desavantatge. En aquestes àrees, els dictadors quasi sempre poden reunir més i millors recursos. També hem examinat el perill de confiar en els poders estrangers per a la salvació. Al segon capítol hem vist els problemes que comporta confiar en les negociacions per desempallegar-se de les dictadures.

Quins mitjans pot utilitzar la resistència democràtica que li donin un clar avantatge i aconseguixin agreujar els punts febles de les dictadures? Quina tàctica pot aprofitar la teoria del poder polític explicada al tercer capítol? L'alternativa a escollir és el desafiament polític.

El desafiament polític té les característiques següents:

- No accepta que el resultat el decideixin els mitjans de lluita que esculli la dictadura.
- Al règim li és difícil de combatre.
- Pot agreujar extraordinàriament els punts febles de la dictadura i negar-li l'accés a les seves fonts de poder.
- És capaç de dispersar-se àmpliament pel que fa a l'acció, però també pot concentrar-se en un objectiu concret.
- En ocasions, fa que els dictadors cometin greus errors de judici i d'acció.
- Pot aprofitar de manera efectiva la població com un tot, i també els grups socials i les institucions, en la lluita per acabar amb la dominació brutal d'una minoria.
- Serveix per millorar la distribució del poder entre la societat, fent més viable l'establiment i el manteniment d'una societat democràtica.

La dinàmica de la lluita no violenta

Tal com passa amb la capacitat militar, el desafiament polític es pot utilitzar amb diferents propòsits: influenciar els adversaris perquè facin coses diferents, crear les condicions per a la resolució pacífica d'un conflicte o desintegrar un règim. Però la dinàmica del desafiament polític és molt diferent de la de la violència. Tot i que les dues tècniques són eines per lluitar, ho fan amb mitjans molt diferents i amb conseqüències distintes. Els mitjans i els resultats del conflicte violent són ben coneguts. Les armes físiques s'utilitzen per intimidar, ferir, matar i destruir.

La lluita no violenta és una forma molt més complexa i variada de lluita que la violència. Es tracta d'un tipus de lluita en el qual la població i les institucions de la societat utilitzen armes psicològiques, socials, econòmiques i polítiques. Aquestes armes tenen diferents noms: protestes, vagues, desobediència o no-cooperació, boicots, desafecció o força de la gent. Tal com hem comentat abans, els governs només poden dirigir un país si, per mitjà de la cooperació, la submissió i l'obediència de la població i de les institucions de la societat, reben la renovació constant de les fonts de poder que necessiten. A diferència de la violència, el desafiament polític és l'instrument idoni per impedir que el règim accedeixi a aquestes fonts de poder.

Les armes i la disciplina no violentes

Un error comú en anteriors campanyes improvisades de desafiament polític ha estat confiar solament en un o dos mètodes de lluita, per exemple, les vagues i les manifestacions. Hi ha molts mètodes que permeten que els estratèges de l'oposició dispersin o concentrin la resistència segons convingui.

S'han identificat uns dos-cents mètodes d'acció noviolenta i, per suposat, n'hi ha molts més. Aquests mètodes estan classificats en tres grans categories: protesta i persuasió, no-cooperació i intervenció. Els mètodes de protesta i persuasió són, en general, manifestacions simbòliques, com desfilades, marxes o vigílies (54 mètodes). La no-cooperació es divideix en tres subcategories: *a*) la no-cooperació social (16 mètodes), *b*) la no-cooperació econòmica, per exemple boicots (26 mètodes) i vagues (23 mètodes) i *c*) la no-cooperació política (38 mètodes). L'últim grup de mètodes noviolents és la intervenció mitjançant procediments psicològics, físics, socials, econòmics o polítics, com, per exemple, el dejuni, l'ocupació noviolenta o el govern paral·lel (41 mètodes). S'inclou una llista de 198 mètodes a l'apèndix d'aquesta publicació.

És probable que l'ús de molts d'aquests mètodes causi greus problemes a qualsevol règim il·legítim, sobretot si ciutadans preparats han escollit correctament els procediments, els han aplicat amb persistència i a gran escala i els han emmarcat en el context d'una estratègia ben feta i d'unes tàctiques apropiades. Això és vàlid per a totes les dictadures.

A diferència dels mitjans militars, els mètodes de lluita noviolenta se centren en els assumptes que hi ha en joc. Per exemple, com que el problema amb les dictadures és essencialment polític, les formes polítiques de lluita noviolenta, com negar la legitimitat dels dictadors i no cooperar amb el règim, són les que han de tenir un paper decisiu. També es pot aplicar la no-cooperació contra algunes polítiques concretes. Es pot fer de manera discreta o, fins i tot, secreta, a través de l'obstrucció i la demora; però també es pot fer de manera oberta i visible per a tothom, com amb vagues, manifestacions públiques o altres moviments de desobediència.

D'altra banda, si la dictadura és vulnerable a pressions econòmiques, o si molts dels greuges de la població contra ella són de caire econòmic, aleshores els mètodes de resistència més apropiats són les accions econòmiques, com els boicots o les vagues. Els esforços dels dictadors per fer funcionar el sistema econòmic es poden contrarestar a través de vagues generals limitades, alentiments en el ritme de treball o el rebuig de l'ajut

d'alguns experts indispensables (a vegades a través de la seva desaparició). Utilitzant selectivament els diferents tipus de vaga s'aconsegueix afectar diferents punts clau dels processos de fabricació, de transport, de subministrament de matèries primeres i de distribució de productes.

Alguns mètodes de lluita noviolenta requereixen que la gent faci actes que no fa en el seu dia a dia, com distribuir pamflets, treballar en una impremta clandestina, realitzar una vaga de fam o asseure's al mig del carrer. Deixant al marge les situacions més extremes, a algunes persones els és difícil realitzar aquestes accions.

En canvi, hi ha altres mètodes de lluita noviolenta en els quals la gent continua fent més o menys vida normal, tot i que amb algunes diferències. Per exemple, hi ha gent que no fa vaga i va a la feina, però un cop allí treballa més lentament o amb menys eficàcia que de costum. N'hi ha que cometem «errors» expressament i amb freqüència, o que es posen «malalts» o «incapacitats» per fer la feina. També hi ha l'opció de directament negar-se a treballar. Hi ha qui prefereix assistir a algunes cerimònies religioses que són actes on no només s'expressen les conviccions religioses sinó també les polítiques. Per protegir els infants de la propaganda dels atacants, algunes persones els eduquen a casa o els porten a una escola clandestina. Hi ha gent que es nega a pertànyer a una organització «recomanada» o imposada en la qual, abans, no s'hi hauria inscrit lliurement. Com que aquestes accions s'assemblen a les activitats que molta gent realitza en el seu dia a dia, i comporten un grau de desviació de l'estil de vida molt limitat, a moltes persones els és més fàcil realitzar-les i participar en la lluita per al procés d'alliberament nacional.

Com que la lògica de la lluita noviolenta és fonamentalment diferent de la que regeix l'acció violenta en molts aspectes, l'ús de la violència, ni que sigui de manera limitada, durant una campanya de desafiament polític, és contraproductiu perquè desvia la lluita cap a un camp on els dictadors tenen un avantatge aclaparador: el terreny militar. La disciplina noviolenta és clau per a l'èxit i cal restar fidel a ella tot i les provocacions i brutalitats dels dictadors i els seus agents.

El manteniment de la disciplina noviolenta davant d'adversaris violents facilita el canvi a través de quatre mecanismes (cosa que tractarem més endavant). La disciplina noviolenta també és extremament important en el procés de jujutsu polític. En aquest procés, la dura brutalitat del règim contra actors clarament noviolents rebota políticament contra la posició dels dictadors: causa discòrdia entre les seves pròpies files i fomenta que la població general, els que acostumen a defensar el règim i terceres persones, donin suport als membres de la resistència.

Tot i això, en alguns casos, un ús limitat de la violència contra els dictadors és inevitable. La frustració i l'odi contra el règim poden explotar de manera violenta. O bé, hi poden haver alguns grups que, tot i reconèixer l'important paper de la lluita noviolenta, no vulguin deixar de fer servir els mitjans violents. En aquests casos, no s'ha d'abandonar el desafiament polític. No obstant això, cal separar tant com sigui possible l'acció noviolenta dels mitjans violents. Aquesta separació s'ha de fer en termes de geografia, de sectors de la població, de temporalitat i d'assumptes problemàtics. D'altra manera, la violència pot tenir uns efectes desastrosos sobre el desafiament polític, el qual, potencialment, és molt més poderós i eficaç.

La història indica que, tot i que el desafiament polític també causa víctimes i ferits, en causa molts menys que l'enfrontament armat. A més, la lluita noviolenta no contribueix al cercle viciós de morts i brutalitats.

El desafiament polític requereix, a la vegada que causa, una pèrdua (o una millor gestió) de la por al govern i a la seva repressió violenta. Aquest pèrdua o millora en la gestió de la por és un element clau per destruir el poder dels dictadors sobre la població general.

Visibilitat, clandestinitat i comportament irreprotxable

La clandestinitat, l'engany i les conspiracions secretes plantegen greus problemes als moviments que utilitzen l'acció noviolenta. Sovint, és pràcticament impossible impedir que la policia i els serveis secrets del règim

s'assabentin dels plans i de les intencions de la resistència. Des de la perspectiva del moviment, la clandestinitat està arrelada en la por i a la vegada fa que augmenti, cosa que perjudica l'esperit de la resistència i redueix el nombre de gent que participa a les accions. També contribueix a crear sospites i acusacions, sovint no justificades, dins del moviment al voltant de qui és informador o agent del grup contrari. La clandestinitat també pot afectar l'habilitat d'un moviment per mantenir-se dins del camp de la noviolència. En canvi, donar visibilitat a les intencions i als plans de la resistència produeix els efectes contraris i contribueix a emetre la imatge d'un moviment realment poderós. Evidentment, el problema és més complicat del que aquestes frases suggereixen i hi ha aspectes importants de les activitats dels moviments de resistència que s'han de tractar en secret. Els que coneixen les dinàmiques de la lluita noviolenta i els mitjans de vigilància de la dictadura hauran de realitzar una avaluació documentada de cada situació concreta.

Algunes activitats específiques requereixen un alt nivell de secretisme; per exemple, l'edició, impressió i distribució de publicacions clandestines, l'ús de transmissions il·legals de ràdio dins mateix del territori o la recopilació de dades i informació sobre les operacions de la dictadura.

És necessari mantenir un comportament irreprotxable en les accions noviolentes en totes les etapes del conflicte. S'han de tenir sempre presents algunes actituds, com no tenir por o mantenir la disciplina noviolenta. És important recordar que cal un gran nombre de gent per efectuar alguns canvis. I solament es pot aconseguir aquest nombre de participants dignes de confiança si el comportament del moviment és irreprotxable.

Canvis en les relacions de poder

Els estratègics han de recordar que el conflicte en el qual s'aplica el desafiament polític és un camp de lluita que canvia constantment en un joc d'atacs i contraatacs. No hi ha res estàtic. Les relacions de poder, tant les

absolutes com les relatives, estan subjectes a canvis constants i ràpids perquè, a pesar de la repressió, els membres de la resistència segueixen insistint en les seves activitats noviolentes.

En aquest tipus de conflicte, les variacions de poder entre els bàndols enfrontats tendeixen a ser més extremes, a ocórrer més ràpidament i a tenir unes conseqüències polítiques més variades que en els conflictes violents. A causa d'aquestes variacions, les accions concretes de la resistència tenen moltes probabilitats de tenir conseqüències que vagin molt més enllà del moment o del lloc en què passen. Les repercussions d'aquestes variacions de poder enforteixen o debiliten un grup o un altre.

A més, el grup noviolent, a través de les seves accions, pot influir molt en l'increment o la disminució de la força relativa del grup contrari. Per exemple, l'enfrontament d'un moviment noviolent, valent i disciplinat contra les brutalitats d'una dictadura pot provocar neguit, descontentament, desconfiança i, en situacions extremes, pot arribar a causar un amotinament entre els propis soldats i el personal al servei del règim. Aquesta resistència també pot fer que augmenti el grau de condemna internacional de la dictadura. A més, un ús destre, disciplinat i persistent del desafiament polític pot fer que cada cop hi hagi més gent que participi en la resistència, entre les persones que generalment donarien suport als dictadors o es quedarien en una posició neutral.

Quatre mecanismes de canvi

La lluita noviolenta produeix canvis a través de quatre mecanismes. El primer mecanisme és el menys probable que passi, però a vegades ha ocorregut. Quan els membres del grup contrari es commouen emocionalment pel sofriment que la repressió ha imposat als valents activistes noviolents, o creuen racionalment que la seva causa és justa, poden arribar a acceptar els objectius de la resistència. Aquest mecanisme s'anomena *conversió*. Tot i que sí que hi ha casos de conversió a l'acció noviolenta,

s'ha de tenir en compte que són rars: en la majoria dels conflictes això no passa en absolut o passa en una escala molt reduïda.

Amb molta més freqüència, la lluita noviolenta canvia la situació del conflicte i de la societat de manera que l'adversari ja no té la llibertat de fer el que desitja. Aquest canvi obre la porta als altres tres mecanismes: l'acomodació, la coerció noviolenta i la desintegració. El grau del canvi de les relacions de poder, tant en les absolutes com en les relatives, a favor dels demòcrates determina quin d'aquests tres mecanismes té lloc.

Si les qüestions a debat no són estructurals, la campanya és limitada, les exigències de l'oposició no es consideren una amenaça i la confrontació de forces, d'alguna manera, ha alterat les relacions de poder, el conflicte immediat es pot acabar mitjançant un acord on cada part cedeixi una mica. Aquest mecanisme s'anomena *acomodació*. Moltes vagues, per exemple, es resolen d'aquesta manera; els dos bàndols aconsegueixen alguns dels seus objectius, però cap bàndol aconsegueix tot el que vol. El govern pot percebre que un acord d'aquest estil li pot aportar alguns beneficis, com fer disminuir la tensió, donar una imatge de «justícia» o millorar el perfil internacional del règim. És important, doncs, que se seleccionin amb molta cura les qüestions a debat que s'arreglen amb un acord d'acomodació. La lluita per derrocar una dictadura no n'és una.

En ocasions, la lluita noviolenta pot ser molt més poderosa del que semblen indicar els mecanismes de conversió o acomodació. La no-cooperació massiva i el desafiament poden canviar la situació política i social i les relacions de poder de manera que els dictadors perdin de fet la capacitat de controlar els processos econòmics, socials i polítics del govern i de la societat. Les forces militars de l'adversari, a vegades, poden deixar de ser fidels i simplement negar-se a obeir les ordres de reprimir els membres de la resistència. Tot i que els dirigents del govern segueixin als seus llocs de poder i continuïn fermes en els seus objectius inicials, hauran perdut la seva capacitat d'actuar amb eficiència. Això s'anomena *coerció noviolenta*.

En algunes situacions extremes, les conseqüències de la coerció no-violenta van encara més enllà. A vegades, el lideratge de l'adversari realment perd tota la seva capacitat d'actuar i la seva estructura de poder es derrueix. La determinació, la no-cooperació i el desafiament dels membres de la resistència funcionen tan bé que el govern no pot ni fer veure que controla el moviment. La burocràcia de l'adversari es nega a obeir els seus propis líders. Es produeixen amotinaments entre les tropes del règim i la seva policia. Els simpatitzants i col·laboradors del govern repudien els seus antics dirigents i els neguen el dret a manar. En aquest punt, l'antiga obediència i col·laboració desapareixen. El quart mecanisme de canvi, la *desintegració*, és tan absoluta que el règim ni tan sols pot rendir-se; senzillament cau a trossos.

En el moment de planificar les estratègies d'alliberament cal tenir presents aquests quatre mecanismes. A vegades, els mecanismes operen per casualitat. Però escollir-ne un (o més d'un) com a mecanisme per aconseguir el canvi en un conflicte fa possible formular unes estratègies específiques que es reforcin mútuament. La selecció d'un o més mecanismes depèn de molts factors, entre els quals hi ha el poder absolut i relatiu dels dos bàndols i les actituds i els objectius del grup no-violent.

Els efectes democratitzadors del desafiament polític

A diferència dels efectes centralitzadors de les represàlies violentes, l'ús de la tècnica no-violenta contribueix a democratitzar políticament la societat de diverses maneres.

L'efecte democratitzador té una part negativa. A diferència dels mètodes militars, aquesta tècnica no proporciona cap mecanisme de repressió sota control d'una elit governant, que es podria utilitzar contra la població per establir o mantenir una dictadura. Els líders dels moviments de desafiament polític poden influir i pressionar els seus seguidors però no poden executar-los ni posar-los a la presó si dissenteixen o escullen uns altres líders.

Però l'efecte democratitzador també té una part positiva. La lluita no-violenta subministra a la població uns mitjans de resistència que es poden utilitzar per aconseguir i defensar les seves llibertats tant contra els dictadors que ja hi ha com contra els que poden venir. A continuació, es mencionen diversos efectes democratitzadors positius de la lluita no-violenta:

- L'experiència d'aplicar la lluita no-violenta fa que la població confii més en ella mateixa en el moment de confrontar les amenaces del règim i la seva capacitat de repressió violenta.
- La lluita no-violenta ofereix a la població els mitjans de no-cooperació i de desafiament necessaris per resistir els controls no democràtics de qualsevol grup dictatorial.
- La lluita no-violenta també s'utilitza per defensar les llibertats democràtiques, com la llibertat d'expressió, la premsa lliure, les organitzacions independents o el dret a assemblea, davant dels controls repressius.
- La lluita no-violenta contribueix de manera important a la supervivència, el renaixement i l'enfortiment dels grups i les institucions independents de la societat, tal com s'ha discutit anteriorment. Aquests actors són importants per a la democràcia perquè poden mobilitzar la capacitat d'exercir poder de la població i posar límits al poder efectiu de qualsevol dictador en potència.
- La lluita no-violenta subministra a la població els mitjans per concentrar el seu poder i lluitar contra l'acció repressiva de la policia i de les forces militars d'un govern dictatorial.
- La lluita no-violenta ofereix a la població i a les institucions independents els mètodes per, en nom de la democràcia, restringir o negar les fonts de poder a l'elit governant i, per tant, amenaçar la seva capacitat de mantenir la dominació.

La complexitat de la lluita noviolenta

Com acabem de veure, la lluita noviolenta és una tècnica d'acció social complexa que utilitza uns tipus de mètodes, un ventall de mecanismes de canvi i uns requisits de conducta concrets. El desafiament polític, per resultar efectiu, requereix una important tasca de planificació i preparació, sobretot si s'aplica contra una dictadura. Els participants potencials hauran de saber què s'espera d'ells. Caldrà que els recursos estiguin disponibles. Els estratèges hauran d'haver analitzat la manera més efectiva d'aplicar la lluita noviolenta. Ara ens fixarem en aquest últim element clau: la necessitat d'una planificació estratègica.

6. La necessitat d'una planificació estratègica

Les campanyes de desafiament polític contra les dictadures comencen de diferents maneres. En el passat, la majoria d'aquestes lluites s'han iniciat sense haver-les planificat, han sorgit quasi per accident. Els greuges del règim que en diferents moments han desencadenat les accions inicials, han estat molt variables però sovint inclouen noves brutalitats, l'arrest o la mort d'una persona respectada, una nova política o llei repressiva, l'escassetat d'aliments, la falta de respecte a les creences religioses o l'aniversari d'un esdeveniment important relacionat amb el fet que es reivindica. A vegades, una acció concreta de la dictadura ha enfurismat tant la població que s'ha bolcat en la lluita sense considerar com podia acabar la insurgència. Altres vegades, un individu valent o un petit grup de persones han iniciat una acció específica i han anat guanyant suports. Molta gent identifica un greuge concret amb altres injustícies que han patit i, en conseqüència, se suma a la lluita. En ocasions, la crida d'un petit grup o d'un individu a la resistència aconsegueix, inesperadament, molt ressò.

Tot i que l'espontaneïtat té algunes qualitats valuoses, acostuma a crear molts problemes. Sovint, els integrants d'un moviment de resistència no havien previst les brutalitats de la dictadura, cosa que els va causar molt sofriment i va fer que, al final, el moviment fracassés. La falta de planificació dels demòcrates els ha impedit a voltes prendre algunes decisions crucials, amb uns resultats desastrosos. Fins i tot quan el sistema opressiu ha caigut, aquesta falta de planificació en el moment de conduir la transició cap a un sistema democràtic ha facilitat el sorgiment d'una nova dictadura.

Una planificació realista

L'acció popular no planificada té un paper important en els aixecaments contra les dictadures i no hi ha cap dubte que, en un futur, el seguirà tenint. Tot i això, avui en dia és possible calcular els mitjans més efectius per fer caure una dictadura, avaluar la maduresa de la situació política i del sentiment popular i escollir el mètode per començar la campanya. Per seleccionar les tècniques més efectives per conquerir la llibertat en unes circumstàncies concretes es necessita una opinió curosa basada en un càlcul realista de la situació i de les capacitats del poble.

Quan una persona desitja aconseguir alguna cosa és lògic que planifiqui com fer-ho. Com més rellevant és l'objectiu, o més greus són les conseqüències en cas de fracàs, més important és preparar bé les accions. La planificació estratègica augmenta les probabilitats de mobilitzar tots els recursos disponibles i utilitzar-los de la manera més efectiva possible. Això és especialment important quan es tracta d'un moviment democràtic –que disposa d'uns recursos materials limitats i els col·laboradors del qual estan en perill– que intenta tombar una dictadura forta. En canvi, la dictadura, generalment, té accés a una vasta quantitat de recursos materials, sap organitzar-se i té la capacitat de cometre barbaritats.

Quan diem «planificar una estratègia» ens referim a estudiar un curs d'acció que permeti passar de la situació actual a una nova situació que desitgem. En aquest cas, ens referim a passar d'una dictadura a un nou sistema democràtic. Un pla per aconseguir aquest objectiu normalment consisteix en una sèrie de campanyes i altres activitats, organitzades en diferents etapes, pensades per enfortir la població i la societat oprimides i afeblir l'autocràcia. Cal remarcar que l'objectiu no és només destruir el règim actual sinó també construir un sistema democràtic. Una gran estratègia que només es limiti a expulsar la dictadura de torn corre el terrible risc de crear un altre tirà.

Els obstacles a la planificació

Alguns partidaris de la llibertat, a diferents parts del món, no posen totes les seves energies en tractar la qüestió de com aconseguir l'alliberament. Només en comptades ocasions aquests activistes realment reconeixen la importància cabdal d'una bona planificació estratègica abans d'actuar. De resultes d'això, quasi mai es fa.

Per què aquells que volen portar la llibertat política a la seva gent no acostumen a preparar un pla estratègic global amb aquest objectiu? Malauradament, la majoria dels grups de l'oposició democràtica no creuen que la planificació estratègica sigui necessària o no estan acostumats ni preparats per pensar en clau estratègica. És una tasca difícil. La dictadura els assetja constantment i les responsabilitats immediates els superen. Generalment, els líders de la resistència no tenen ni la seguretat ni el temps per pensar en clau estratègica.

En comptes d'això, normalment, es limiten a reaccionar davant les iniciatives de la dictadura. D'aquesta manera, l'oposició està sempre a la defensiva, intentant mantenir els drets o els bastions de llibertat que li queden o, en el millor dels casos, dificultant l'avançament dels controls dictatorials o creant alguns problemes a les noves polítiques del règim.

Certament, és possible que alguns individus o grups no creguin que una planificació del moviment d'alliberament àmplia i a llarg termini sigui necessària. Potser pensen innocentment que només aferrant-se als seus objectius amb força i durant prou temps serà suficient i, d'alguna manera, els aconseguiran. Uns altres creuen que només pel fet de viure i mantenir els seus principis i ideals davant les dificultats estan fent tot el que poden per implementar-los. El compromís amb els objectius humans i amb la lleialtat als ideals és admirable, però no és suficient per acabar amb una dictadura i conquerir la llibertat.

Uns altres opositors de la dictadura poden pensar ingènuament que la llibertat només arribarà a través de la violència. Però, com hem apuntat

abans, la violència no garanteix l'èxit. En comptes d'aconseguir l'alliberament, la violència pot conduir a la derrota, a la tragèdia massiva, o a les dues a la vegada. En la majoria dels casos, la dictadura està millor equipada per a la lluita violenta i el balanç de les forces militars quasi mai juga a favor dels demòcrates.

També hi ha activistes que basen la seva acció en allò que «senten» que han de fer. Però aquesta manera d'afrontar la situació és egocèntrica i no ajuda a desenvolupar una gran estratègia d'alliberament.

L'acció basada en una «idea brillant» que algú ha tingut també té limitacions. En comptes d'això, fan falta accions basades en un càlcul minucios dels «propers passos» que s'han de fer per tombar una dictadura. Sense una anàlisi estratègica, els líders de la resistència no saben quin és el «proper pas» perquè no han reflexionat seriosament sobre el curs d'acció que cal prendre per aconseguir la victòria. La creativitat i les idees brillants són molt importants, però s'han d'utilitzar per fer millorar la situació estratègica de les forces democràtiques.

Algunes persones, conscients de les moltes accions que es poden realitzar contra la dictadura i incapaces de saber per on començar, aconsellen «fer-ho tot a la vegada». Això pot semblar útil però, evidentment, és impossible, especialment per moviments relativament febles. A més, aquest enfoc no respon les qüestions d'on començar, on centrar els esforços i com utilitzar els recursos, que generalment són limitats.

Altres grups i persones s'adonen de la necessitat d'una certa planificació, però només són capaços de pensar-la a curt termini o per motius tàctics. No creuen que un plantejament a llarg termini sigui necessari o possible. Són incapaces de pensar i analitzar en termes estratègics i es permeten el luxe de distreure's constantment en qüestions trivials. Sovint es preocupen més de donar resposta a les accions dels seus adversaris que de prendre la iniciativa de la resistència democràtica. Dedicant tanta energia a activitats a curt termini, aquests líders deixen d'explorar cursos d'acció alternatius que podrien orientar els esforços globals cap a l'objectiu desitjat de manera progressiva.

També hi ha alguns moviments democràtics que no planifiquen una estratègia global per fer caure la dictadura, sinó que es concentren en alguns problemes immediats per altres raons. Aquests moviments, interiorment, no es veuen capaços d'acabar amb la dictadura pel seu propi esforç. Per tant, planificar com fer-ho es considera una pèrdua de temps romàntica o un exercici inútil. Els que lluiten per la llibertat contra una dictadura brutal consolidada s'han d'enfrontar a un poder militar i policíac tan fort que sembla que els dictadors puguin aconseguir tot el que vulguin. A pesar de tot, aquestes persones, que no tenen esperances, desafien les dictadures per motius d'integritat i potser d'història. Tot i que mai ho admetran, i que potser ni tan sols ho reconeixeran de forma conscient, des del seu punt de vista no hi ha cap tipus d'esperança en les seves accions. Per tant, per a ells, la planificació d'una gran estratègia a llarg termini no val la pena.

El resultat d'aquesta incapacitat de realitzar una planificació estratègica és greu: les forces es dispersen, les accions resulten inefectives, es malgasta energia en assumptes trivials i es fan sacrificis inútils sense aprofitar els avantatges que es presenten. Si els demòcrates no preparen un bon pla estratègic, és molt probable que no assoleixin els seus objectius. Una barreja d'accions no integrades i mal planificades no tira endavant cap esforç de resistència significatiu. En comptes d'això, el més probable és que aquestes accions permetin un augment dels controls i del poder de la dictadura.

Desafortunadament, com que quasi mai es desenvolupen plans estratègics globals per a l'alliberament, les dictadures aparenten ser molt més resistents del que realment són. Sobreviuen molts més anys o dècades del que, d'altra manera, haurien sobreviscut.

Quatre termes importants en la planificació estratègica

Amb l'objectiu d'ajudar-nos a pensar de manera estratègica és important clarificar el significat de quatre termes bàsics.

La *gran estratègia* és el concepte que fa referència a coordinar i dirigir l'ús de tots els recursos (econòmics, humans, morals, polítics, organitzatius, etc.) a l'abast d'un grup que vol assolir els seus objectius en un conflicte.

La gran estratègia centra la seva atenció en els objectius principals del grup i en els recursos del conflicte i determina la tècnica d'acció (per exemple, la lluita militar convencional o la lluita no violenta) més apropiada per utilitzar en la confrontació. En el moment de preparar la gran estratègia, els líders de la resistència han d'avaluar i planificar les pressions i influències que poden aplicar sobre els adversaris. La gran estratègia també calcula les millors condicions, i el moment adequat, per campanyes de resistència inicials i subsegüents.

La gran estratègia crea un marc bàsic per seleccionar altres estratègies més limitades amb les quals desenvolupar la lluita. També determina l'assignació de les tasques generals entre grups específics i la distribució dels recursos que s'han d'utilitzar en la lluita.

L'*estratègia* és el concepte que fa referència a assolir objectius concrets en un conflicte de la millor manera possible, operant sota el paraigua de la gran estratègia. L'estratègia estudia si s'ha de lluitar o no, quan i com, i també la manera d'aconseguir la màxima eficiència en les accions per assolir uns objectius determinats. El concepte d'estratègia es relaciona sovint amb la idea d'artista, mentre que el concepte de *planificació estratègica* es relaciona amb la idea del plànol d'un arquitecte.¹³

L'estratègia també inclou els esforços per desenvolupar una situació estratègica tan favorable que els adversaris se n'adonin que el conflicte

13. HELVEY, Robert. Comunicació personal, 15 agost 1993.

obert probablement suposarà la seva desfeta i, per tant, capitulin sense que hi hagi una lluita oberta. O bé, si no és així, la millor situació estratègica assegurarà l'èxit dels contrincants en la lluita. L'estratègia també s'ocupa de com gestionar els èxits que s'aconsegueixen.

Aplicat al mateix procés de lluita, el pla estratègic indica com s'ha de desenvolupar la campanya i com se n'han de combinar els diferents components per contribuir positivament a assolir els seus objectius. Inclou el desplaçament efectiu de grups d'acció concrets en operacions més petites. La planificació d'una bona estratègia ha de tenir en compte la tècnica de lluita escollida per a l'èxit de l'operació. Cada tècnica exigeix coses diferents però, per descomptat, complir els «requisits» no és suficient per aconseguir l'èxit; es necessiten altres factors addicionals.

En el moment de preparar les estratègies, els demòcrates han de definir clarament els seus objectius i determinar la manera com mesurar l'efectivitat dels esforços per aconseguir-los. Aquesta definició i anàlisi permet als estratèges identificar les condicions concretes per aconseguir cada objectiu seleccionat. La necessitat de claredat i definició també s'aplica a la planificació tàctica.

Per implementar una estratègia s'utilitzen tàctiques i mètodes d'acció. La *tàctica* es refereix al millor ús de les pròpies forces per aconseguir el màxim avantatge en una situació concreta. Una tàctica és una acció limitada que intenta assolir un objectiu restringit. La selecció de les tàctiques es regeix pel principi de com utilitzar de millor manera els mitjans de lluita disponibles per implementar l'estratègia en una fase concreta del conflicte. Per ser més efectius, les tàctiques i els mètodes s'han d'escollir i aplicar tenint sempre en compte els objectius estratègics. Les victòries tàctiques que no reforcen la consecució dels objectius estratègics poden acabar sent una despesa d'energia inútil.

La tàctica, per tant, té a veure amb el curs d'acció concret que encaixa en el marc d'una estratègia més àmplia, de la mateixa manera que l'estratègia ha d'encaixar en la gran estratègia. Les tàctiques sempre tenen a veure amb la lluita, mentre que l'estratègia inclou consideracions més àm-

plies. Una tàctica concreta és només una part dins de l'estratègia global d'una batalla o d'una campanya. Les tàctiques s'apliquen durant períodes de temps més curts que les estratègies, en àrees més reduïdes (geogràfiques, institucionals, etc.), amb un nombre de persones més petit o per aconseguir uns objectius més limitats. En l'acció no violenta, la diferència entre un objectiu tàctic i un objectiu estratègic ve donada en part pel fet que l'objectiu de l'acció decidida sigui major o menor.

Les aliances tàctiques ofensives es creen per donar suport a la lluita per aconseguir els objectius estratègics. Els compromisos tàctics són eines que utilitza l'estratèg per crear unes condicions favorables per desfermar atacs decisius contra un adversari. Per tant, és molt important que aquells a qui s'ha atorgat la responsabilitat de planificar i executar les operacions tàctiques siguin capaços d'entendre la problemàtica de la situació i seleccionar els procediments més adequats per afrontar-la. S'ha d'instruir aquells que participen en l'acció en la tècnica escollida i en els mètodes concrets que s'utilitzen.

El *mètode* es refereix a les armes específiques o als mitjans d'acció. Entre les tècniques de lluita no violenta hi ha dotzenes de formes d'acció concretes (per exemple, diferents tipus de vagues, boicots, no-cooperació política o altres formes d'acció d'aquest estil) citades al cinquè capítol (vegeu també l'apèndix).

El desenvolupament d'un pla estratègic responsable i efectiu per a una lluita no violenta depèn de la selecció i la formulació minuciosa de la gran estratègia, les estratègies, les tàctiques i els mètodes.

La lliçó principal d'aquesta reflexió és que es requereix un ús calculat del nostre propi intel·lecte per planificar meticulosament una estratègia per alliberar-se d'una dictadura. La incapacitat de planificar intel·ligentment contribueix al desastre, mentre que l'ús efectiu de les nostres capacitats intel·lectuals obre pas a un curs estratègic que utilitza els nostres recursos de manera assenyada per impulsar la societat cap a l'objectiu de la llibertat i la democràcia.

7. Planificar l'estratègia

Amb l'objectiu d'augmentar les possibilitats d'assolir l'èxit, els líders de la resistència han de formular un pla d'acció global capaç d'enfortir la gent que sofreix, debilitar la dictadura, destruir-la i construir una democràcia duradora. Per portar a terme un pla d'acció d'aquestes característiques, cal realitzar una avaluació minuciosa de la situació i de les opcions d'organitzar accions eficaces. A partir d'aquesta anàlisi curosa s'han de redactar la gran estratègia i les estratègies de les campanyes específiques per assolir la llibertat. Tot i que estan relacionades, la gran estratègia i les estratègies menors són processos separats. Les estratègies de les campanyes específiques estan dissenyades per assolir i reforçar els objectius de la gran estratègia i s'han de dur a terme tenint-ne en compte el desenvolupament.

L'estratègia de la resistència ha de posar atenció a moltes tasques i qüestions. En aquest punt, s'identifiquen alguns dels factors importants que s'han de tenir en compte tant per a la gran estratègia com per a les estratègies de les campanyes concretes. Tot i això, qualsevol planificació estratègica requereix que els dirigents de la resistència tinguin un coneixement profund de tota la dinàmica del conflicte i es fixin en factors físics, històrics, governamentals, militars, culturals, socials, polítics, psicològics, econòmics i internacionals. Les estratègies només es poden portar a terme en el context d'una lluita específica i tenint en compte els antecedents del conflicte.

És molt important que els líders demòcrates i els planificadors estratègics avaluïn els objectius i la importància de la causa. Val la pena una gran lluita per a aquests objectius? Per què? És vital determinar l'objectiu real de la lluita. Hem dit que fer caure una dictadura o expulsar el dictador actual no és suficient. En aquest tipus de conflictes, l'objectiu ha de ser

l'establiment d'una societat lliure amb un sistema de govern democràtic. Tenir clars aquests punts és bàsic per al desenvolupament de la gran estratègia i de les estratègies específiques subsegüents.

De fet, els estratèges han de contestar moltes qüestions fonamentals, com aquestes:

- Quins són els principals obstacles per assolir la llibertat?
- Quins factors facilitarien aconseguir la llibertat?
- Quins són els punts forts de la dictadura?
- Quins són els punts febles de la dictadura?
- Fins a quin punt són vulnerables les fonts de poder de la dictadura?
- Quins són els punts forts del moviment democràtic i de la població general?
- Quins són els punts febles del moviment democràtic i com es poden corregir?
- Quina és la posició de les terceres parts que no estan directament involucrades en el conflicte però que ajuden o podrien ajudar la dictadura o el moviment democràtic? De quines maneres ho farien?

Escollir els mitjans

Els planificadors de la gran estratègia han d'escollir el principal mitjà de lluita que s'emprarà en el proper conflicte. S'han d'avaluar els avantatges i les limitacions de les diferents tècniques de lluita, per exemple, l'enfrontament militar convencional, la guerra de guerrilles, el desafiament polític, etc.

Per portar a terme aquesta selecció, els estratèges han de considerar algunes qüestions: Són capaços els demòcrates d'utilitzar el tipus de lluita escollit? La tècnica en qüestió aprofita la força del poble dominat? Es dirigeix als punts febles de la dictadura o als punts forts? Els mitjans que s'utilitzen ajuden els demòcrates a confiar més en ells mateixos o depenen de terceres persones o de proveïdors externs? Quin historial tenen aquests

mitjans en l'enderrocament d'altres dictadures? Produeixen un augment o una disminució de la quantitat de víctimes i de la destrucció que pot causar el conflicte? Assumint que s'aconsegueixi acabar amb la dictadura, quins efectes tindran els mitjans escollits en el tipus de govern que sorgeixi després de la lluita? Els tipus d'acció que es considerin contraproductius s'han d'excloure de la gran estratègia.

En els capítols anteriors hem argumentat que el desafiament polític ofereix avantatges significatius en comparació amb altres tècniques de lluita. Els estratèges han d'analitzar la dinàmica dels seus conflictes específics i determinar si el desafiament polític respon satisfactòriament les qüestions abans plantejades.

Planificar per a la democràcia

Hem de recordar que l'objectiu de la gran estratègia contra la dictadura no és només expulsar els autòcrates sinó també instaurar un sistema democràtic i crear les condicions perquè no pugui sorgir una nova dictadura. Per aconseguir aquests objectius, els mitjans de lluita que s'escullin han de contribuir a canviar la distribució del poder de la societat. Sota la dictadura, la població i les institucions civils són massa dèbils, mentre que el govern és massa fort. Si no es corregeix aquest desequilibri, la nova elit, si ho desitja, pot ser tan dictatorial com l'anterior. En conseqüència, cal evitar una «revolució de palau» o un cop d'estat.

Tal com hem vist al cinquè capítol, el desafiament polític exercit a través d'una mobilització de la societat contra una dictadura contribueix a crear una distribució més equitativa del poder real. Aquest procés té lloc de diferents maneres. El desenvolupament de la capacitat de lluita no violenta fa que la capacitat de la dictadura d'exercir una repressió violenta ja no causi tan fàcilment ni la intimidació ni la submissió de la població, que disposa de mitjans d'acció potents per contrarestar i, a vegades, bloquejar el poder dels dictadors. A més, la mobilització del poder popular a

través del desafiament polític enforteix les institucions independents de la societat. L'experiència d'haver exercit el poder efectiu alguna vegada no s'oblida fàcilment. El coneixement i la formació que la població adquireix en la lluita fa menys probable que un dictador en potència la pugui dominar. Aquest canvi en les relacions de poder augmenta les possibilitats d'establir una societat democràtica duradora.

L'ajuda exterior

En preparar una gran estratègia cal estudiar el paper que la resistència internacional i les pressions exteriors poden tenir en la desintegració d'una dictadura. En aquesta anàlisi hem argumentat que la força principal de la lluita ha de sorgir de dins del país. El nivell d'ajut internacional que reben els demòcrates depèn del que ha fet la lluita interna per estimular-lo.

Com a tasca suplementària es poden fer esforços per mobilitzar l'opinió pública internacional contra la dictadura des d'un punt de vista humanitari, moral o religiós. Es pot treballar per aconseguir que els governs i les organitzacions internacionals apliquin sancions diplomàtiques, polítiques o econòmiques contra la dictadura. Alguns exemples d'aquestes sancions són: embargaments econòmics o militars, reducció dels nivells de reconeixement diplomàtic o trencament de les relacions diplomàtiques, negació d'assistència econòmica, prohibició d'inversions o expulsió del govern dictatorial de les diverses organitzacions internacionals i dels organismes de les Nacions Unides. A més, les forces democràtiques també poden rebre assistència internacional directament, per exemple, ajut financer o suport en les comunicacions.

Formular una gran estratègia

Després de l'estudi de la situació, la selecció dels mitjans i l'anàlisi del paper que ha de tenir l'ajut exterior, els planificadors de la gran estratègia han d'esbossar, a grans trets, la millor manera de conduir el conflicte. Aquest pla de gran abast ha d'anar des de la situació actual fins a l'alliberament i la instauració d'un sistema democràtic. Quan formulen la gran estratègia, els líders del moviment de resistència s'han de fer una sèrie de preguntes. Les preguntes següents plantegen, d'una manera més específica que abans, les consideracions que s'han de tenir en compte per dissenyar una gran estratègia per a una lluita de desafiament polític:

Quina és la millor manera de començar una lluita a llarg termini? Com pot la població oprimida acumular prou força i confiança en ella mateixa per actuar i desafiar la dictadura (encara que al principi ho faci de manera limitada)? Com pot augmentar la seva capacitat d'aplicar la no-cooperació i el desafiament polític amb temps i experiència? Quins han ser els objectius de les campanyes parcials per recuperar el control democràtic de la societat i limitar la dictadura?

Queden organitzacions independents que sobrevisquin a la dictadura i que es puguin utilitzar en la lluita per aconseguir la llibertat? Quines institucions de la societat es poden rescatar del control dels dictadors i quines altres s'han de tornar a crear per satisfer les necessitats dels demòcrates i establir esferes d'exercici democràtic mentre la dictadura continua?

Com es pot desenvolupar la capacitat d'organització de la resistència? Com es poden entrenar els participants? Quins recursos (financers, materials, etc.) es necessiten durant el procés de lluita? Quin és el simbolisme més efectiu per mobilitzar la població?

A través de quin tipus d'accions i en quines etapes es podrien afeblir o reduir progressivament les fonts de poder dels dictadors? Com pot la població que resisteix portar a terme el desafiament i a la vegada mantenir la disciplina noviolenta necessària? Com pot la societat satisfer les seves

necessitats bàsiques durant el procés de lluita? Com es pot mantenir l'ordre social enmig del conflicte? A mesura que la victòria s'apropa, què ha de fer la resistència democràtica per construir les bases institucionals de la societat posterior a la dictadura i fer la transició tan fàcil com sigui possible?

Cal recordar que no existeix, ni es pot crear, cap pla d'acció model que serveixi per preparar una estratègia per a tots i cada un dels moviments d'alliberament contra les dictadures. D'alguna manera, cada lluita per fer caure una dictadura i establir un sistema democràtic serà diferent. Mai hi ha dues situacions exactament iguals, cada dictadura té les seves pròpies característiques i cada població que busca la llibertat té les seves pròpies capacitats. Els que planifiquen una gran estratègia de desafiament polític necessiten conèixer perfectament no només la dinàmica del seu conflicte específic sinó també els mitjans de lluita que han escollit.¹⁴

Quan s'ha planificat curosament la gran estratègia de lluita, és molt important fer que tothom la conegui. La gran quantitat de persones que hi ha de participar està més disposada i capacitada a fer-ho si entén el concepte general i les instruccions específiques. Aquest coneixement té un efecte molt positiu en la seva moral i en les seves ganes de participar i actuar correctament. Els dictadors s'assabentaran de les línies generals de la gran estratègia igualment, i conèixer-les pot fer que la repressió sigui menys brutal perquè saben que la situació política se'ls pot girar en contra. Saber les característiques especials de la gran estratègia també contribueix a les dissensions i al desànim entre els partidaris del règim.

Un cop s'ha adoptat un pla estratègic global per tombar una dictadura i establir un sistema democràtic, és important que els grups que lluiten per la democràcia insisteixin en la seva aplicació. La lluita només

14. Es recomana l'estudi complet de SHARP, Gene. *The Politics of Nonviolent Action*. Boston, Mass.: Porter Sargent, 1973, i ACKERMAN, Peter i KRUEGLER, Christopher. *Strategic Nonviolent Conflict*. Westport, Connecticut: Praeger, 1994. Vegeu també SHARP, Gene. *Waging Nonviolent Struggle: Twentieth Century Practice and Twenty-First Century Potential*. Boston, Mass.: Porter Sargent, 2005.

s'ha de desviar de la gran estratègia inicial en circumstàncies molt excepcionals. És possible que els planificadors hagin de modificar-la si hi ha proves clares que està mal concebuda o si les circumstàncies de la lluita realment canvien. Però, fins i tot en aquestes condicions, les modificacions només s'han de realitzar després de tornar a fer una avaluació molt acurada i adoptar una altra gran estratègia que s'adeqüi millor a les noves circumstàncies.

Planificar les estratègies de les campanyes

Per més perfecta i brillant que sigui, la gran estratègia per acabar amb la dictadura i instaurar un sistema democràtic no s'executa sola. Cal desenvolupar estratègies concretes per orientar les principals campanyes dirigides a socavar el poder dels dictadors. Aquestes estratègies, al seu torn, incorporen i dirigeixen una sèrie de moviments tàctics que aspiren a donar cops decisius contra els règims dictatorials. Les tàctiques i els mètodes d'acció específics s'han d'escollir curosament per tal que contribueixin a assolir els objectius de cada estratègia concreta. En aquest punt, la decisió s'ha de prendre pensant només en l'estratègia.

Els estrategs que planifiquen les principals campanyes, així com els que han dissenyat la gran estratègia, han de conèixer perfectament la naturalesa i els mètodes operacionals de la tècnica de lluita que han escollit. De la mateixa manera que els oficials militars, per comandar l'estratègia d'una guerra, han de tenir coneixements sobre estructures de poder, tàctiques, logística, munició, condicionants geogràfics o altres elements, els planificadors del desafiament polític també han d'entendre bé la naturalesa i els principis estratègics de la lluita noviolenta. Però, el sol fet de conèixer la lluita noviolenta, entendre les recomanacions d'aquest text i tenir les respostes a les preguntes formulades no crea automàticament una estratègia. La formulació de plans de lluita també requereix una creativitat ben informada.

Per planificar les estratègies de les campanyes de resistència específiques i de la lluita d'alliberament a llarg termini, els estrategs del desafiament polític han de tenir en compte diversos punts i problemes, entre els quals hi ha els següents:

- Decidir els objectius específics de la campanya i determinar com contribueixen en la implementació de la gran estratègia.
- Considerar els mètodes específics, o les armes polítiques, que poden ser més útils per implementar les estratègies escollides. Per cada pla global de cada campanya estratègica concreta s'han de determinar les tàctiques menors i els mètodes d'acció específics que s'han d'utilitzar per imposar pressions i restriccions a les fonts de poder de la dictadura. Cal recordar que, per aconseguir els objectius principals, és important haver escollit i haver implementat correctament els objectius menors.
- Determinar si hi ha assumptes econòmics que s'hagin de relacionar amb la lluita, que en el seu conjunt és essencialment política, i com. Si els assumptes econòmics tenen un paper rellevant en la lluita, hi ha d'haver la seguretat que aquests greuges realment es podran solucionar després de la dictadura. Si no es produeixen solucions ràpides per a aquests problemes durant el període de transició democràtica, hi ha el risc que s'escampi un sentiment de desil·lusió i de desafecció que faciliti l'auge de forces dictatorials que prometin posar fi a aquests greuges.
- Determinar, a priori, el tipus d'estructura de lideratge i el sistema de comunicacions que funcionen millor per iniciar una lluita de resistència. Quins processos de presa de decisions i quins mitjans de comunicació es podran utilitzar durant la lluita per donar orientacions als membres de la resistència i a la població general?
- Determinar com comunicar les notícies de la resistència a la població general, a les forces dels dictadors i a la premsa internacional. Les denúncies i les informacions han de ser rigoroses. Exagerar o fer acusacions amb poc fonament perjudica la credibilitat de la resistència.

- Planificar activitats constructives socials, educatives, econòmiques i polítiques independents per tal de respondre a les necessitats de la seva pròpia gent durant el conflicte. Les persones que no estan directament relacionades amb les tasques de la resistència poden dirigir aquest tipus d'activitats.
- Determinar el tipus d'ajut exterior que es busca per donar suport a una campanya concreta o a la lluita d'alliberament en general. Quina és la millor manera de mobilitzar i utilitzar l'ajuda estrangera sense fer que la lluita interna depengui d'aquests factors externs incerts? S'ha de posar atenció a l'hora de decidir quins grups –per exemple, organitzacions no governamentals (moviments socials, grups religiosos o polítics, sindicats, etc.), governs o organismes de les Nacions Unides– són més propicis i apropiats per a la causa.

A més, els que planifiquin la resistència hauran de prendre mesures per preservar l'ordre i fer front a les necessitats socials de la seva pròpia gent durant la resistència massiva contra els controls dictatorials. Així, no només es creen estructures democràtiques independents alternatives i es resolten les necessitats de la població, sinó que també es redueix la credibilitat del règim si declara que cal aplicar una repressió més severa per acabar amb el desordre i la delinqüència.

Difondre la idea de la no-cooperació

Per tal que el desafiament polític contra una dictadura triomfi, és essencial que la població abraçi la idea de la no-cooperació. Tal com il·lustra la història de «l'amo dels micos» (vegeu el tercer capítol), la idea bàsica és senzilla: si, a pesar de la repressió, un nombre prou gran de subordinats es nega a cooperar durant un temps suficient, el sistema opressiu s'afebleix i acaba caient.

Les persones que viuen sota un règim dictatorial segurament coneixen el concepte per diversos camins. Però, tot i així, les forces democràtiques haurien de fer esforços per difondre i comunicar la idea de la no-cooperació. Tots els sectors de la societat haurien de conèixer la història de «l'amo dels micos», o una altra de similar, perquè aquests tipus de contes s'entenen fàcilment. Un cop el poble assimili el concepte general de la no-cooperació, també entendreà la importància de les crides a practicar-la contra el règim. A més, la gent, per si sola, també improvisarà milers de formes noves de no-cooperació específiques per a situacions diferents.

Tot i que comunicar idees, notícies i instruccions de la resistència mentre es viu sota una dictadura comporta dificultats i perills, les forces democràtiques han demostrat moltes vegades que això és possible. Fins i tot sota els sistemes nazi i comunista, els membres de la resistència es van comunicar amb individus i amb grans audiències a través de la publicació de diaris il·legals, fulletons, llibres, i, més endavant, per mitjà de cassetes i cintes de vídeo.

Amb una planificació estratègica prèvia, preparar i disseminar les orientacions generals de la resistència és més fàcil. Aquestes guies indiquen els motius pels quals la població ha de protestar i negar-se a cooperar, les circumstàncies que s'han de donar i la manera com fer-ho. D'aquesta manera, fins i tot si hi ha disruptions o talls en les comunicacions de la direcció del moviment democràtic, i no s'emeten ni es reben instruccions específiques, la població sabrà com actuar davant d'alguns temes importants. Aquestes orientacions també ensenyen a identificar les falses «instruccions de la resistència» que la policia política emet per provocar accions que desvirtuïn el moviment.

La repressió i les contramesures

Els planificadors de l'estratègia han de calcular les respostes que la dictadura pot donar a les accions de l'oposició democràtica i la repressió

que pot exercir, sobretot si està al llindar de la violència. Cal decidir com afrontar i contraatacar les respostes del règim, i com evitar el possible increment de la repressió sense sotmetre's a la dictadura. Tàcticament, en ocasions concretes, cal avisar la població i els integrants del moviment de resistència de la repressió que s'espera perquè siguin conscients dels riscos de la participació. Si es preveu una repressió molt severa, cal prendre mesures per donar assistència mèdica als membres de la resistència ferits.

Els estratèges han d'anticipar-se a la repressió i han d'estudiar prèviament les tàctiques i els mètodes per assolir l'objectiu específic d'una campanya, o de l'alliberament, que fan menys probable i possible una repressió brutal. Per exemple, les accions al carrer i les manifestacions contra dictadures extremes són molt espectaculars, però corren el risc de deixar milers de manifestants morts al carrer. De fet, és possible que les manifestacions, tot i el seu alt cost, no apliquin més pressió a la dictadura de la que rebria si tothom s'hagués quedat a casa, si hi hagués hagut una vaga o si els funcionaris haguessin realitzat un acte massiu de no-cooperació.

Si la resistència creu que, per motius estratègics, és necessari realitzar una acció provocadora que té el risc de causar un alt nombre de víctimes, abans ha de calcular meticulosament els costos assumibles i els guanys potencials de la proposta. La població i els membres de la resistència estan prou preparats per comportar-se d'una manera disciplinada i noviolenta durant el procés de lluita? Poden resistir les incitacions a la violència? Els que planifiquen han de prendre mesures per mantenir la disciplina noviolenta i la resistència malgrat les brutalitats. Aquestes mesures, com els compromisos, les declaracions de la política a seguir, els fulletons sobre la disciplina, les convocatòries a les manifestacions o el boicot a les persones i grups que vulguin exercir la violència, són efectives i aplicables? Els líders sempre han d'estar alerta davant la presència d'*agents provocateurs* que tenen la missió d'incitar els manifestants a la violència.

Adherir-se al pla estratègic

Un cop s'ha posat en marxa un pla estratègic sòlid, les forces democràtiques no es poden deixar distreure pels moviments menors que fan els dictadors i que poden temptar-les a abandonar la gran estratègia, o la d'una campanya concreta, i fer que les activitats més rellevants se centrin en temes sense importància. Les emocions del moment —potser relacionades amb noves barbaritats de la dictadura— tampoc han de desviar el moviment de resistència de la seva gran estratègia o de les estratègies de les campanyes concretes. De fet, en ocasions, les brutalitats es perpetren precisament amb l'objectiu de fer que les forces democràtiques es desviïn del seu pla estratègic i realitzin actes violents, per tal que els dictadors puguin derrotar-les més fàcilment.

Sempre que la gran estratègia es consideri sòlida, la tasca de les forces democràtiques és tirar-la endavant pas a pas. Evidentment, encara que hi puguin haver canvis de tàctiques i objectius intermedis, els bons líders sempre han d'estar disposats a treure partit de les oportunitats. Però aquests ajustos no s'han de confondre amb els objectius de la gran estratègia o amb els d'una campanya específica. Implementar curosament la gran estratègia i les estratègies de les campanyes concretes contribueix enormement a l'èxit.

8. Aplicar el desafiament polític

En situacions en què la gent se sent impotent o espantada, és important que les primeres tasques per a la població siguin accions poc arrisquades que contribueixin a augmentar la seva autoestima i confiança. Aquest tipus d'accions –com, per exemple, vestir d'una manera característica– s'interpreten públicament com opinions discrepants i ofereixen una oportunitat als ciutadans perquè participin massivament en un acte de dissidència. Altres vegades, un tema que superficialment sembla irrellevant i sense importància política, com, per exemple, assegurar el subministrament de l'aigua, pot convertir-se en el centre d'una acció grupal. Els estratèges han d'escollir assumptes que siguin àmpliament reconeguts i difícils de rebutjar. L'èxit d'aquestes campanyes petites corregeix greuges concrets a la vegada que demostra a la població el seu potencial per exercir el poder.

En una lluita a llarg termini, la majoria de les estratègies de les campanyes concretes no han d'intentar aconseguir que la dictadura caigui immediatament sinó que han d'assolir objectius limitats. També cal recordar que no totes les campanyes requereixen la participació de tots els sectors de la societat.

Quan els líders del desafiament polític preparen el conjunt de campanyes específiques per implementar la gran estratègia, han de tenir en compte que les campanyes del principi de la lluita no han de ser iguals que les que tenen lloc a la meitat o a final del desafiament.

La resistència selectiva

En les primeres etapes de la lluita és interessant realitzar diferents campanyes amb objectius concrets. Aquestes campanyes selectives poden fer-se una rere l'altra o, en ocasions, n'hi pot haver dues o tres al mateix moment.

En planificar una estratègia de «resistència selectiva» cal identificar els assumptes o greuges específics que simbolitzen millor l'opressió general de la dictadura. Aquests temes són els objectius apropiats per tal de conduir campanyes que aconseguixin objectius estratègics intermedis dins de la gran estratègia global.

Les forces democràtiques han de ser capaces d'assolir aquests objectius estratègics intermedis, ja sigui amb el poder de què disposen i la capacitat d'exercir-lo que tenen en un moment determinat o amb la que poden arribar a tenir. Aquests objectius permeten assegurar un seguit de victòries que ajuden a aixecar la moral de la resistència i contribueixen a produir canvis en les relacions de poder que poden ser molt útils en la lluita a llarg termini.

Les estratègies selectives de la resistència han de centrar-se principalment en temes socials, econòmics i polítics. Els seus objectius són mantenir una part del sistema social i polític fora del control dels dictadors, recuperar el control d'una part del sistema o negar un objectiu concret al règim. Tal com s'ha argumentat anteriorment, si és possible, la campanya de resistència selectiva ha d'afectar almenys un dels punts febles de la dictadura. Així, les forces democràtiques exploten al màxim la capacitat de poder que tenen al seu abast.

Al principi, cal planificar l'estratègia de la primera campanya. Quins són els seus objectius limitats? Com afecten la gran estratègia? Si és possible, també cal formular almenys les línies generals de la segona campanya, i de la tercera. Totes aquestes campanyes desenvolupen la gran estratègia dissenyada i operen dins les seves línies generals.

El repte simbòlic

Quan s'inicia una nova campanya per destruir una dictadura, les accions polítiques específiques poden tenir un abast limitat. S'han de dissenyar, en part, per posar a prova l'estat d'ànim de la gent, influir-hi i preparar la població per continuar la lluita a través de la no-cooperació i el desafiament polític.

És probable que l'acció inicial sigui una protesta o un acte de no-cooperació simbòlic, concret i temporal. Si el nombre de persones disposades a actuar-hi és limitat, aleshores, l'acció inicial pot consistir, per exemple, a dipositar una ofrena floral a un lloc simbòlicament important. D'altra banda, si hi ha molta gent que hi vol participar, es pot organitzar una aturada de la producció de cinc minuts o diversos minuts de silenci. En altres situacions, alguns individus poden posar-se en vaga de fam, reunir-se en un lloc simbòlic durant una vigília, fer un breu boicot estudiantil a les classes o organitzar una seguda temporal en una oficina important. La dictadura, probablement, reprimeixi amb crueltat les accions més agressives.

Alguns actes simbòlics, com l'ocupació física del territori de davant del palau del dictador o de davant del quarter general de la policia, comporten un risc molt elevat i, al principi de la campanya, es desaconsellen.

Les primeres accions de protesta simbòlica, a vegades, aixequen una gran expectació nacional i internacional, com va passar amb les manifestacions massives de Birmània l'any 1988 o amb l'ocupació i la vaga de fam dels estudiants de la plaça Tiananmen de Pequín el 1989. Però l'alt nombre de víctimes entre els manifestants d'ambdues protestes recorda que els estratèges han de tenir molta cura a planificar la campanya. Aquest tipus d'accions, tot i tenir un gran impacte moral i psicològic, tenen molt poques probabilitats de tombar una dictadura per si soles perquè es queden dins de la part simbòlica de la lluita i no alteren la posició de poder del règim.

Al principi de la lluita, en general, no es pot negar completament l'accés dels dictadors a les seves fonts de poder. Tal cosa requereix que tota la població i quasi totes les institucions de la societat –que han estat molt de temps sotmeses al règim– rebutgin absolutament la dictadura i, de cop i volta, la desafin mitjançant una no-cooperació forta i massiva. Això encara no ha passat i és molt difícil que arribi a passar mai. Per tant, en la majoria dels casos, iniciar una lluita contra una autocràcia amb una campanya ràpida de no-cooperació absoluta i desafiament és poc realista.

Distribuir les responsabilitats

En una campanya de resistència selectiva, és habitual que un o més sectors de la societat aguantin el pes de la lluita durant un temps. En campanyes posteriors amb objectius diferents, el pes de la lluita es desplaça a altres sectors de la població. Així, els estudiants fan vagues per temes educatius, els líders religiosos i els creients se centren en la llibertat de religió, els conductors de tren es prenen les regulacions de seguretat tan seriosament que alenteixen el sistema de transport, els periodistes s'enfronten a la censura i publiquen espais en blanc on hi hauria d'haver hagut un article que ha estat censurat o la policia no aconsegueix ni localitzar ni arrestar els membres de l'oposició democràtica. Classificar les campanyes de resistència segons els temes i els sectors de la societat que hi participen permet que alguns grups descansin mentre la resistència segueix.

Tal com s'ha mencionat anteriorment, la resistència selectiva és molt important per defensar l'existència i l'autonomia dels grups socials, econòmics i polítics, així com de les institucions, que es troben fora del control de la dictadura. Aquests centres de poder proporcionen les bases institucionals a partir de les quals la població pressiona o resisteix els controls dictatorials. En la lluita, és probable que siguin els primers objectius del règim.

Apuntar al poder del dictador

A mesura que la lluita passa de les estratègies inicials a les fases més avançades i ambicioses, els estratèges han de calcular com limitar encara més les fonts de poder del dictador. L'objectiu és utilitzar la no-cooperació de la societat per crear unes situacions estratègiques noves que siguin favorables per al moviment de resistència.

Si els demòcrates guanyen força, els estratèges han d'organitzar accions de no-cooperació i de desafiament polític més ambicioses per arribar a la dictadura les seves fonts de poder, augmentar la paràlisi política i, al final, tombar i desintegrar el règim.

És necessari planificar amb cura com debilitar el suport de les persones i dels grups que fins ara han estat al costat de la dictadura. El seu suport s'afebleix si es revelen les brutalitats que perpetra el règim? I si es difonen les desastroses conseqüències econòmiques de les polítiques dels autòcrates? I si tenen nous elements per entendre que realment es pot acabar amb la dictadura? S'ha d'aconseguir que els que estan a favor del règim restin «neutrals» i no es posicionin o, si pot ser, que defensin el moviment democràtic.

Durant la planificació i implementació del desafiament polític i la no-cooperació, és important posar molta atenció als principals defensors de la dictadura, incloent-hi la mateixa elit, el partit polític, la policia, l'administració i, sobretot, les forces armades.

Cal fer un bon càlcul del grau de lleialtat de les forces armades (tenint en compte tant els soldats com els oficials militars) envers la dictadura i cal determinar si hi ha alguna manera d'influir-hi. És possible que els soldats de base hagin estat reclutats per obligació i se sentin descontents i atemorits? Els soldats i els oficials es poden posar en contra del règim per motius personals, familiars o polítics? Quins altres factors fan que els membres de les forces militars siguin sensibles a la subversió democràtica?

Des del principi de la lluita d'alliberament, cal desenvolupar una estratègia especial per comunicar-se amb les tropes dels dictadors i amb els funcionaris. Ja sigui amb paraules, símbols o accions, els demòcrates han de deixar clar a les tropes que la lluita d'alliberament serà vigorosa, decidida i persistent. Les tropes del règim han de saber que la pugna és especial perquè va dirigida a fer caure la dictadura, però que no amenaça les seves vides. Aquests esforços van encaminats a baixar la moral de les tropes del dictador i, finalment, subvertir la seva lleialtat i obediència en favor del moviment democràtic. S'ha d'intentar accedir a les forces policials i als funcionaris amb estratègies similars.

L'intent de guanyar simpaties entre les forces del dictador i, en un moment donat, induir-les a la desobediència no s'ha d'interpretar com una crida a l'exèrcit perquè acabi ràpidament amb la dictadura a través d'una acció militar. Aquest escenari té molt poques probabilitats de transformar-se en una democràcia perquè, tal com hem vist, un cop d'estat no corregeix el desequilibri de les relacions de poder entre la població i els governants. En conseqüència, és necessari planificar la manera de fer entendre als oficials militars que simpatitzen amb la causa que no es requereix ni es desitja un cop d'estat ni una guerra civil contra la dictadura.

En ocasions, els oficials que simpatitzen amb el moviment democràtic tenen papers molt importants en la lluita: difonen el descontentament i la no-cooperació entre les forces militars, les encoratgen a cometre errors expressament o a ignorar discretament les ordres o es neguen a exercir la repressió. El personal militar també pot donar diversos tipus d'assistència no violenta que beneficia el moviment democràtic, com, per exemple, facilitar la mobilitat segura, informació, menjar, medicaments, etc.

L'exèrcit és una de les fonts de poder més importants dels dictadors perquè pot utilitzar les seves unitats disciplinades i les seves armes directament per atacar i castigar la població dissident. Els estratèges del desafiament han de recordar que és molt difícil, si no impossible, desintegrar una dictadura si la policia, la burocràcia i les forces militars segueixen donant tot el seu suport al règim i obeeixen les seves ordres. És per això

que les estratègies que tenen com a objectiu subvertir la lleialtat de les forces armades dels dictadors són prioritàries.

El moviment democràtic ha de recordar que el descontentament i la desobediència entre les forces militars i la policia són molt perilloses per als individus concrets que les realitzen. En aquests col·lectius, qualsevol acte de desobediència es penalitza greument i un acte d'amoïnament pot comportar l'execució. Les forces demòcrates no s'han de precipitar i demanar als soldats i als oficials que s'amoïnin de manera immediata. En comptes d'això, si hi ha comunicació, els demòcrates han de recordar-los que hi ha moltes formes relativament segures de «desobediència dissimulada» que sí que es poden practicar des de l'inici de la lluita. Per exemple, els policies i les tropes poden ser ineficaces en el moment d'exercir la repressió, incapaces de trobar les persones que busquen, avisar els membres de la resistència de les ordres de repressió, dels arrestos o de les deportacions que s'han dictat contra ells o oblidar-se de traspassar una informació important als seus superiors. Per la seva banda, els oficials descontents poden oblidar-se de transmetre les instruccions sobre la repressió als que l'han d'executar, retardar el traspàs d'aquest tipus d'informacions o, si reben l'ordre de disparar, fer-ho per sobre dels caps dels manifestants. Similarment, els funcionaris poden perdre arxius i instruccions, treballar ineficaçment o posar-se «malalts» i quedar-se a casa fins que es «recuperin».

Canvis en l'estratègia

Els estratèges del desafiament polític han d'estar constantment analitzant la implementació de la gran estratègia i de les estratègies de les campanyes específiques. Si la lluita no va tan bé com s'havia esperat, és possible que calgui introduir canvis en l'estratègia. Què es pot fer per augmentar la força del moviment i recuperar la iniciativa? En una situació així és necessari identificar el problema, tornar a realitzar un càlcul estratègic,

desplaçar les responsabilitats de la lluita a un altre sector de la població (si és possible), mobilitzar fonts de poder addicionals i organitzar accions alternatives. Un cop s'han realitzat aquests passos cal implementar el nou pla de manera immediata.

Si, en canvi, la lluita va molt millor del que s'havia esperat i la dictadura trontolla abans del que s'havia calculat, què han de fer les forces democràtiques per capitalitzar els guanys inesperats i aconseguir la paràlisi del règim? Tractarem aquesta qüestió al capítol següent.

9. Desintegrar la dictadura

L'efecte acumulatiu d'una sèrie de campanyes de desafiament polític exitoses i ben coordinades provoca l'enfortiment de la resistència i l'establiment –i l'augment– d'àrees de la societat que estan parcialment fora del control dels dictadors. Aquestes campanyes també proporcionen una experiència de no-cooperació i desafiament polític altament valuosa que resulta molt útil en el moment d'aplicar massivament aquestes pràctiques.

Tal com hem exposat al tercer capítol, l'obediència, la cooperació i la submissió són essencials per a la solidesa de la dictadura. Sense accés a les fonts de poder polític, el domini dels autòcrates es debilita i finalment es dissol. Per tant, per desintegrar una dictadura, l'acció més important que cal fer és retirar el suport al règim. En aquest punt, pot ser útil repassar com afecta el desafiament polític a les fonts de poder.

Les accions simbòliques de repudiació i de desafiament són, entre d'altres, mitjans que es tenen a l'abast per minar la moral del règim i l'autoritat política, és a dir, la seva legitimitat. Com més autoritat té el règim, més gent l'obeeix i coopera amb ell disciplinadament. Per tal que la dictadura percebi la desaprovació moral com una amenaça seriosa per a la seva existència, cal expressar-la a través d'accions. És necessari retirar la cooperació i l'obediència al règim perquè així se li nega l'accés a altres fonts de poder.

La segona font de poder més important són els recursos humans, la quantitat i importància de les persones i grups que obeeixen, cooperen o donen suport als governants. Si amplis sectors de la població practiquen la no-cooperació, el règim realment es trobarà amb greus problemes. Per exemple, si els funcionaris deixen de treballar amb la seva eficiència habitual, o es queden a casa, el sector administratiu quedarà greument afectat.

Si entre les persones i grups que no cooperen hi ha aquells que subministren tecnologia i coneixement especialitzat, els dictadors veuran com la seva capacitat d'imposar-se queda greument debilitada. Això perjudica, fins i tot, la seva habilitat de prendre decisions amb criteri i informació i de desenvolupar polítiques efectives.

Si les influències psicològiques i ideològiques que generalment induïxen la gent a obeir i ajudar els governants (els anomenats *factors intangibles*) s'afebleixen, o s'inverteixen, la població pot estar més disposada a desobeir i a no cooperar.

L'accés dels dictadors als recursos materials també afecta directament el seu poder. Si els que s'oposen al règim (o els que podrien oposar-s'hi) controlen els recursos financers, el sistema econòmic, les propietats, els recursos naturals, els transports o els mitjans de comunicació, la dictadura corre el risc de perdre aquestes fonts de poder. Les vagues, els boicots i l'autonomia creixent en alguns sectors de l'economia, les comunicacions o el sistema de transports debiliten el règim.

Tal com hem explicat anteriorment, la capacitat d'amenaçar o d'aplicar sancions (càstigs contra sectors de la població ingovernables, desobedients o no cooperants) és una de les fonts de poder més importants dels dictadors. Però aquesta font de poder es pot debilitar de dues maneres. En primer lloc, si, com en una guerra, la població està disposada a arriscar-se a patir greus conseqüències com a preu pel desafiament, l'efectivitat de les sancions es redueix dràsticament, és a dir, la repressió del dictador no assegura la submissió desitjada. En segon lloc, si hi ha descontentament entre la policia o les mateixes forces militars, els membres d'aquests col·lectius, individualment o en grup, poden evitar o negar-se a aplicar les ordres d'arrestar, agredir o disparar contra els membres de la resistència. Si els dictadors ja no poden confiar en la policia i les forces armades per exercir la repressió, el règim està greument amenaçat.

En resum, per guanyar una lluita contra una dictadura consolidada és necessari que la no-cooperació i el desafiament redueixin o debilitin les fonts de poder del règim. Sense la reposició constant de les fonts de poder

necessàries, la dictadura es debilita i s'acaba desintegrant. Per tant, els objectius d'una planificació estratègia eficaç de desafiament polític contra una dictadura han de ser les fonts de poder més importants del règim.

L'escalada de la llibertat

La combinació de desafiament polític i creixement de les institucions autònomes –socials, econòmiques, culturals i polítiques– expandeix progressivament «l'espai democràtic» de la societat i redueix el control del règim. Ni que la dictadura no ho vulgui, a mesura que les institucions de la societat civil s'enforteixen amb relació al règim, la població construeix una societat independent fora del control de l'autòcrata. Si el dictador intervé per frenar aquesta «escalada de llibertat», es pot aplicar la lluita no violenta per defensar aquest nou espai guanyat, de manera que s'obri un altre «front» en la lluita contra el règim opressor.

Amb el temps, aquesta combinació de resistència i construcció d'institucions pot conduir a una llibertat de facto. Com que les relacions de poder dins de la societat han canviat, el derrocament de la dictadura i la instal·lació formal d'un sistema democràtic són imparables.

Polònia, a les dècades de 1970 i 1980, és un bon exemple de com la resistència pot exercir una reivindicació progressiva de les funcions i institucions socials. Sota el règim comunista, l'església catòlica estava perseguida però la dictadura no la controlava del tot. L'any 1976, alguns intel·lectuals i obrers van crear petits grups per impulsar les seves idees polítiques, per exemple el KOR (Comitè de Defensa dels Treballadors). L'any 1980, el règim es va veure obligat a legalitzar el sindicat Solidaritat després que demostrés el seu poder efectuant una sèrie de vagues exitoses. Els pagesos, els estudiants i altres grups també van crear les seves organitzacions independents. Quan el govern comunista es va adonar que aquests grups havien canviat les realitats del poder, va tornar a il·legalitzar el sindicat Solidaritat i va imposar un règim militar.

Però les noves institucions independents van seguir funcionant fins i tot sota la llei marcial, que va suposar campanyes agressives de persecució i empresonament. Així, per exemple, es van publicar dotzenes de diaris i revistes independents, editorials il·legals van imprimir centenars de llibres cada any i escriptors consagrats van boicotejar les publicacions comunistes i les editorials governamentals. Altres sectors de la societat van realitzar pràctiques similars.

Alguna vegada, es va descriure el règim militar comunista de Jaruzelski com una pilota a la cresta de la societat que rebotava d'un extrem a l'altre. Els oficials encara ocupaven les oficines i els edificis governamentals, el règim encara tenia la capacitat de castigar la societat amb, entre altres coses, sancions, arrestos, presó o ocupació de les impremtes, però la dictadura ja no podia controlar la població. En aquell punt, que la societat acabés completament amb el règim era només una qüestió de temps.

A vegades, fins i tot quan una dictadura encara ocupa les posicions de control, és possible organitzar un «govern democràtic paral·lel», que, de mica en mica, va funcionant com un govern rival que compta amb la fidelitat, l'obediència i la cooperació de la població i les institucions socials. En conseqüència, de manera progressiva es neguen aquestes característiques de govern a la dictadura. En un moment o altre, el govern democràtic paral·lel desplaça completament el règim dictatorial en una transició cap a un sistema democràtic que, en el moment adequat, ha d'adoptar una constitució i celebrar eleccions.

Desintegrar la dictadura

És possible que el desafiament i el moviment de no-cooperació augmentin a mesura que la societat transforma les seves institucions. Els estratèges han de tenir en compte ben aviat que arribarà un moment en què les forces democràtiques podran anar més enllà de la resistència selectiva i llençar un desafiament massiu. En la majoria dels casos, es necessita un cert temps

per crear, construir i expandir les capacitats de la resistència i, per tant, el desafiament massiu només té lloc després d'uns quants anys. Durant aquest temps, cal impulsar campanyes de resistència selectiva dirigides a objectius polítics cada cop més rellevants. S'hi han d'involucrar grups importants de tots els sectors de la societat. Si es realitza un desafiament polític ben definit i disciplinat mentre té lloc aquesta escalada d'activitats, les debilitats internes de la dictadura, probablement, es facin cada cop més patents.

Amb el temps, és molt possible que el desafiament polític fort i la construcció d'institucions independents produeixin una àmplia atenció internacional favorable als membres de la resistència. Així, tal com va passar a Polònia, hi poden haver condemnes diplomàtiques internacionals, boicots i embargaments per donar suport a les forces democràtiques.

Els estratèges han de ser conscients que, en algunes situacions, el derrocament de la dictadura pot ocórrer amb extrema rapidesa, tal com va passar a la República Democràtica Alemanya l'any 1989. Això pot passar després d'una negació massiva de les fonts de poder com a resultat del rebuig de tota la població a la dictadura. Però aquest patró de conducta no és habitual; és millor planificar una lluita a llarg termini i a la vegada estar preparat per si es produeix un canvi sobtat.

Durant el curs de la lluita d'alliberament, s'han de celebrar les victòries, ni que siguin petites. Cal reconèixer aquells que han aconseguit una victòria. Les celebracions ajuden a mantenir la moral alta, cosa molt necessària per a les futures etapes de la lluita, però és millor que es realitzin sota vigilància.

Conduir l'èxit de manera responsable

Els planificadors de la gran estratègia han de calcular, a priori, les maneres possibles i preferibles de concloure una lluita victoriosa, per tal d'impedir que sorgeixi una nova dictadura i assegurar l'establiment gradual d'un sistema democràtic durador.

Al final de la lluita, els demòcrates han de saber conduir la transició d'una dictadura a un govern interí. En aquest procés s'aconsella establir ràpidament un nou govern que funcioni. Aquest, però, no ha de ser senzillament l'executiu anterior amb cares noves: cal calcular quines seccions de la vella estructura governamental (com la policia política) s'han d'abolir pel seu caràcter antidemocràtic intrínsec i quines seccions es mantenen però sempre que se sotmetin a un esforç democratitzador. Un buit de govern total pot obrir la porta al caos i a una nova dictadura.

Cal meditar amb antelació per decidir quina política s'aplica als alts càrrecs del règim que perdin el poder. Per exemple, s'ha de jutjar el dictador? S'ha de permetre que ell i els seus marxin del país per sempre? Quines altres opcions consistents amb el desafiament polític i la necessitat de reconstruir el país i establir una democràcia hi ha després de la victòria? S'ha de fer tot el possible per evitar un bany de sang que podria afectar molt negativament el futur sistema democràtic.

Hi ha d'haver plans específics per a la transició democràtica a punt, per aplicar-los quan la dictadura trontolli o caigui. Aquests projectes ajudaran a impedir que un altre grup aconsegueixi prendre el poder estatal a través d'un cop d'estat. També és necessari preparar la manera d'instaurar un govern democràtic constitucional i totes les llibertats polítiques i personals. Els canvis que s'aconsegueixen amb un preu tan alt no es poden deixar perdre per una falta de planificació.

Els dictadors, quan s'enfronten a una població cada cop més apoderada i a un creixement dels grups i de les institucions democràtiques que no poden controlar, s'adonen que el seu poder es desintegra de mica en mica. Les apagades totals de la societat, les vagues generals, la gent que es queda a casa de manera massiva, les manifestacions i altres activitats perjudiquen cada cop més la pròpia organització del règim i la de les seves institucions. Com a conseqüència del desafiament i la no-cooperació, executats intel·ligentment i amb una participació massiva al llarg del temps, el dictador perd el poder i els demòcrates triomfen sense haver utilitzat la violència. La dictadura es desintegra davant de la població desafiant.

No tots els intents tenen èxit i, quan el tenen, cal remarcar que no és fàcil i poques vegades és ràpid. Cal recordar que hi ha tantes guerres militars guanyades com perdudes. Tot i això, el desafiament polític realment té moltes possibilitats d'aconseguir la victòria. Tal com s'ha apuntat anteriorment, les probabilitats de guanyar augmenten amb el desenvolupament d'una gran estratègia intel·ligent, una planificació estratègica acurada, molt de treball i una lluita valenta i disciplinada.

10. Treball preliminar per a una democràcia duradora

La desintegració de la dictadura és un fet que s'ha de celebrar. La gent que ha sofert durant tant de temps i que ha hagut de pagar un preu tan alt es mereix uns moments d'alegria, descans i reconeixement. S'han de sentir orgullosos d'ells mateixos i de tots els que han lluitat amb ells per aconseguir la llibertat política. Però no tothom ha arribat a veure aquest dia. Els herois que han ajudat a escriure la història de la llibertat del seu país, siguin vius o morts, han de ser recordats com a tals.

Desafortunadament, en aquest moment tampoc es pot abaixar la guàrdia. Fins i tot si el desafiament polític ha desintegrat amb èxit la dictadura, cal prendre moltes precaucions per evitar que s'aixequi un nou règim opressor a partir de la confusió que ocasiona la caiguda de l'antic autòcrata. Els líders de les forces en favor de la democràcia han de tenir llest un pla per a una transició ordenada a la democràcia. Cal desmantellar les estructures dictatorials, preparar les bases legals i constitucionals i construir els estàndards de comportament d'una democràcia duradora.

Ningú ha de creure que amb la caiguda del règim opressor apareix immediatament una societat ideal. La desintegració de la dictadura només és el punt de partida, en unes condicions de més llibertat, per realitzar esforços per millorar la societat i respondre de manera més adequada a les necessitats de la població a llarg termini. Els problemes polítics, econòmics i socials continuen durant anys i solucionar-los requereix la cooperació de moltes persones i grups. Per realitzar un treball constructiu i crear polítiques orientades a solucionar els problemes del futur, el nou sistema polític ha d'oferir oportunitats a gent amb opinions i perspectives diverses.

Les amenaces d'una nova dictadura

Aristòtil, fa molt de temps, va advertir que «...la tirania també pot canviar i convertir-se en tirania...».¹⁵ La història ens dóna molts exemples de persones que veuen la caiguda d'un règim opressiu com una oportunitat fàcil per proclamar-se nous amos del país, tal com va passar a França (els jacobins i Napoleó), Rússia (els bolxevics), l'Iran (els aiatol·làs), Birmània (SLORC) i molts altres llocs. Els motius varien, però els resultats acostumen a ser els mateixos. La nova dictadura pot ser fins i tot més cruel i controladora que l'anterior.

Fins i tot abans que la dictadura caigui, alguns membres del vell règim poden intentar acabar amb la lluita per la democràcia a través d'un cop d'estat dissenyat per evitar la victòria de la resistència popular. Potser asseguren que volen expulsar la dictadura, però en realitat el que pretenen és imposar un model més o menys renovat de l'anterior.

Bloquejar els cops d'estat

Hi ha maneres de derrotar els intents de cop d'estat contra una societat recentment alliberada. A vegades, el coneixement previ de la pròpia capacitat de defensa és suficient per aturar l'intent. El sol fet preparar-se és un tipus de prevenció.

Tan bon punt han fet el cop d'estat, els colpistes necessiten legitimar-se, és a dir, que s'accepti que tenen el dret polític i moral de governar. Per tant, el primer punt de la defensa contra els cops d'estat és negar la legitimitat dels colpistes.

Els responsables del cop d'estat necessiten que els líders civils i els ciutadans els donin suport, estiguin confosos o es mantinguin inactius.

15. ARISTÒTIL. *The Politics*, llibre V, capítol 12, p. 233.

Per consolidar el seu poder sobre la societat també requereixen la col·laboració d'especialistes, consellers, buròcrates, funcionaris, administradors i jutges. Necessiten que tota la gent que fa funcionar el sistema polític, les institucions de la societat, l'economia, la policia i les forces militars se'ls sotmetin passivament i segueixin amb les seves funcions habituals implementant els canvis en les ordres i en les polítiques que dictin els colpistes.

Per tant, el segon punt de la defensa contra els cops d'estat és resistir i confrontar els colpistes a través del desafiament i la no-cooperació. Se'ls ha de negar la cooperació i l'assistència que necessiten. Bàsicament, cal utilitzar de manera immediata els mateixos mitjans de lluita que es van fer servir contra la dictadura. Si se'ls nega la cooperació i la legitimitat, el cop d'estat pot morir-se d'inanició política i l'oportunitat de construir una societat democràtica torna.

Redactar una constitució

El nou sistema democràtic necessita una constitució que determini el marc del govern democràtic que es desitja. La constitució ha de fixar les finalitats del govern, limitar els poders governamentals, establir els procediments i els terminis de les eleccions per escollir legisladors i alts funcionaris, els drets inherents de la població i la relació del govern nacional amb altres organismes de govern inferiors.

Per tal que el govern central sigui democràtic, cal establir una clara divisió de poders entre les branques legislativa, executiva i judicial. També s'han de restringir les activitats de la policia, dels serveis d'intel·ligència i de les forces militars per prohibir cap ingerència política legal.

Per preservar el sistema democràtic i evitar tendències i mesures dictatorials, la constitució ha d'establir, preferentment, un sistema federal que reservi competències importants a governs regionals i locals. En algunes situacions es pot utilitzar com a exemple el sistema cantonal suís,

en el qual, les regions, relativament petites, tenen les competències principals a la vegada que formen part d'un mateix país.

Si anteriorment hi havia hagut una constitució amb moltes d'aquestes característiques, és possible que la millor opció sigui tornar-la a implementar amb les modificacions estrictament necessàries. En cas que no n'hi hagi cap de vella disponible també es pot operar amb una constitució interina. Si no, cal redactar-ne una de nova, cosa que requereix temps i treball. La participació popular és molt important en aquest procés, perquè la població ha de ratificar el nou text i les noves esmenes. Cal ser prudent amb el redactat. No s'han d'escriure coses que després no es poden complir ni articles que només es poden portar a terme amb un govern molt centralitzat, ja que aquestes situacions poden obrir el camí a una nova dictadura.

La majoria de la població ha de ser capaç d'entendre el text de la constitució. Si és massa complex o ambigu només el podran entendre els juristes i altres elits, cosa que no és desitjable.

Una política democràtica de defensa

Un país alliberat també ha d'afrontar amenaces exteriors que requereixen una certa capacitat defensiva: a vegades, s'intenta imposar una dominació econòmica, política o militar des de l'estranger.

Per mantenir la democràcia interna, s'ha de considerar seriosament l'aplicació dels principis bàsics del desafiament polític als temes relacionats amb la defensa nacional.¹⁶ Si els països que s'acaben d'alliberar situen la capacitat de resistència directament a les mans de la ciutadania, poden evitar tenir un exèrcit fort que podria amenaçar la democràcia i que consumeix uns recursos econòmics que es necessiten per a altres coses.

16. Vegeu SHARP, Gene. *Civilian-Based Defense: A Post-Military Weapons System*. Princeton, Nova Jersey: Princeton University Press, 1990.

S'ha de recordar que, en el seu afany de ser els futurs dictadors del país, alguns grups ignoren qualsevol disposició constitucional. En conseqüència, la població ha d'assumir la tasca permanent d'aplicar el desafiament polític i la no-cooperació contra qualsevol dictador en potència i preservar les estructures democràtiques, els drets i els procediments democràtics.

Una responsabilitat meritòria

La lluita no violenta no només afebleix i expulsa els dictadors sinó que també apodera la població oprimida. Aquesta tècnica permet que el poble, que abans només se sentia com un peó o una víctima del règim, ara exerceixi directament el poder i, a través del seu propi esforç, aconseguixi més llibertat i justícia. Aquesta experiència de lluita té conseqüències psicològiques importants que contribueixen a millorar l'autoestima i la confiança de persones que abans no tenien cap poder.

Una conseqüència positiva a llarg termini de l'ús de la lluita no violenta per establir un govern democràtic és que la societat està més preparada per solucionar els problemes que té o que pot arribar a tenir: abusos del govern, corrupció, maltractament d'alguns grups, injustícies econòmiques, limitacions a la democràcia del sistema polític, etc. Una població que ha experimentat l'ús del desafiament polític, probablement, és menys vulnerable a futures dictadures.

Després de l'alliberament, la familiaritat amb el desafiament polític permet tenir a l'abast maneres de defensar la democràcia, les llibertats civils, els drets de les minories i les prerrogatives dels diferents governs regionals, estatals i locals i de les institucions no governamentals. La lluita no violenta també fa possible que persones i grups expressin pacíficament la seva disconformitat extrema en assumptes que, d'altra manera, podrien haver provocat actes terroristes o lluites guerrilleres.

Les reflexions expressades en aquest repàs sobre el desafiament polític i la lluita no violenta tenen l'objectiu d'ajudar totes les persones i grups que volen alliberar la seva gent de l'opressió dictatorial i establir un sistema democràtic durador que respecti les llibertats humanes i accepti l'acció popular com a mètode per millorar la societat.

Els temes que hem tractat ofereixen tres conclusions principals:

- És possible alliberar-se d'una dictadura.
- Per aconseguir-ho, és indispensable realitzar una reflexió seriosa i una planificació estratègica meticulosa.
- També es necessita estar a l'aguait, molt de treball i una lluita disciplinada que sovint comporta alts costos.

La frase cèlebre «la llibertat no és de franc» és certa. No hi ha cap força exterior que vingui a donar a la població oprimida la llibertat que tant anhela. Tot i que no sigui fàcil, el poble ha d'aprendre a assolir aquesta llibertat per ell mateix.

Si la població pot aconseguir el que es necessita per al seu alliberament, també pot planificar les línies d'acció que, després de molt treball, la conduiran a la llibertat. Aleshores, amb diligència, pot construir un nou ordre democràtic i preparar-se per defensar-lo. La llibertat que es guanya a través d'una lluita d'aquest tipus pot ser duradora. La mantindrà un poble tenaç compromès amb la tasca de conservar-la i enriquir-la.

Apèndix: Mètodes d'acció noviolenta¹⁷

Mètodes de protesta i persuasió noviolentes

Declaracions formals

1. Discursos públics
2. Cartes d'oposició o de suport
3. Declaracions d'organitzacions o institucions
4. Manifestos públics signats
5. Declaracions d'intencions i de condemna
6. Peticions col·lectives o massives

Comunicacions amb un públic més ampli

7. Eslògans, caricatures i símbols
8. Pancartes, cartells i comunicacions gràfiques
9. Fulletons, pamflets i llibres
10. Diaris i publicacions periòdiques
11. Enregistraments diversos, ràdio i televisió
12. Rètols gegants aeris o terrestres

Representacions de grup

13. Delegacions
14. Paròdies de lliurament de premis
15. Pressió mitjançant actes grupals

17. Aquesta llista, amb definicions i exemples històrics, s'ha extret de SHARP, Gene. *The Politics of Nonviolent Action*. Segona Part, *The Methods of Nonviolent Action*, Boston, Mass.: Porter Sargent Publisher, 1973.

16. Plantades i piquets
17. Paròdies de celebració d'eleccions

Actes públics simbòlics

18. Exhibir banderes i colors simbòlics
19. Posar-se símbols a la indumentària
20. Oració i culte públics
21. Lliurar objectes simbòlics
22. Despullar-se en públic com a protesta
23. Autodestrucció de les pròpies pertinences
24. Enllumenats simbòlics (torxes, espelmes...)
25. Exhibició de fotografies
26. La pintura com a protesta
27. Canviar retolacions i nomenclàtors amb noms simbòlics
28. Sons simbòlics
29. Reclamacions o recuperacions simbòliques
30. Gestos grollers o insultants

Pressió sobre individus

31. «Assetjament» a funcionaris o representants oficials
32. Fer burla o manifestar rebuig a funcionaris o representants oficials
33. Confraternitzar
34. Fer vigílies

Drama i música

35. Sàtires i burles dramatitzades
36. Actuacions teatrals i musicals
37. Cant

Processons

38. Marxes
39. Desfilades

- 40. Processons religioses
- 41. Peregrinacions
- 42. Desfilades i caravanes de vehicles

Tribut als morts

- 43. Dol polític (dur signes de dol simbòlicament)
- 44. Paròdies d'enterraments
- 45. Enterraments que es converteixen en manifestacions
- 46. Homenatges davant de tombes o en cementiris

Assemblees públiques

- 47. Assemblees o mítings de protesta o suport
- 48. Trobades o mítings de protesta
- 49. Trobades o mítings de protesta camuflades
- 50. Fòrums i reunions d'informació i d'aprenentatge col·lectiu

Retirada i renúncia

- 51. Abandonar un lloc, retirar-se d'un lloc, d'una reunió...
- 52. Mantenir-se en silenci
- 53. Renunciar a les distincions públiques
- 54. Donar l'esquena

Els mètodes de no-cooperació social

Ostracisme a persones

- 55. Boicot social
- 56. Boicot social selectiu
- 57. No-acció a l'estil de Lisístrata¹⁸ (boicot sexual)

18. En la comèdia de la Grècia clàssica *Lisístrata*, d'Aristòfanes, la protagonista convenç les dones de Grècia de no mantenir relacions sexuals amb els seus marits o amants per forçar-los a negociar la pau (*n. del t.*).

- 58. Excomunió
- 59. Veto o excomunió

No-cooperació amb esdeveniments socials, costums i institucions

- 60. Suspensió d'activitats socials i esportives
- 61. Boicot a esdeveniments socials
- 62. Vaga estudiantil
- 63. Desobediència social
- 64. Retirar-se de les institucions socials

Retirar-se del sistema social

- 65. Quedar-se a casa
- 66. No-cooperació personal total
- 67. «Fugida» de treballadors
- 68. Refugiar-se: demanar asil, acollir-se a llocs sagrats
- 69. Desaparició col·lectiva
- 70. Emigració com a protesta (*hijrat*)

Mètodes de no-cooperació econòmica: boicots

Accions de consumidors

- 71. Boicot de consumidors
- 72. No consumir productes boicotejats
- 73. Política d'austeritat
- 74. Retenció de lloguers
- 75. Negar-se a pagar el lloguer o a llogar
- 76. Boicot nacional de consumidors
- 77. Boicot internacional de consumidors

Accions de treballadors i productors

- 78. Boicot de treballadors
- 79. Boicot de productors

Accions d'intermediaris

- 80. Boicot de subministradors i de comerciants

Accions de propietaris i administradors

- 81. Boicot de comerciants a l'engròs
- 82. Negar-se a llogar o a vendre propietats
- 83. Tancament de la patronal (no permetre l'accés als treballadors)
- 84. Negar-se a rebre ajuda o assistència industrial
- 85. «Vaga general» de comerciants minoristes

Accions de posseïdors / titulars de recursos financers

- 86. Retirar els dipòsits del banc
- 87. Negar-se a pagar quotes, honoraris o taxes
- 88. Negar-se a pagar deutes o interessos
- 89. Retallar fons i crèdits
- 90. Rebutjar rèdits o pagaments
- 91. Rebutjar diners del govern

Accions de governs

- 92. Embargament nacional
- 93. Llista negra de comerciants
- 94. Embargament de subministradors internacionals
- 95. Embargament de compradors internacionals
- 96. Embargament de comerç internacional

Mètodes de no-cooperació econòmica: vagues*Vagues simbòliques*

- 97. Vaga de protesta
- 98. Abandonament sobtat del treball (vaga llampec)

Vagues agrícoles

- 99. Vaga de pagesos
- 100. Vaga de treballadors agrícoles

Vagues de grups especials

- 101. Vaga de treballadors a jornal
- 102. Vaga de presos
- 103. Vaga de gremis i d'oficis artesans
- 104. Vaga de professionals

Vagues industrials ordinàries

- 105. Vaga corporativa
- 106. Vaga de la indústria
- 107. Vaga en solidaritat

Vagues restringides

- 108. Vaga per seccions o d'alguns obrers
- 109. Vaga selectiva, limitada o per rotació especial
- 110. Vaga d'alentiment o treball lent
- 111. Vaga de zel
- 112. Declarar-se «malalt»
- 113. Vaga a través de dimissions o renúncies
- 114. Vaga limitada
- 115. Vaga selectiva

Vagues de diversos sectors

- 116. Vaga generalitzada
- 117. Vaga general

Combinació de vagues amb tancaments econòmics

- 118. *Hartal*¹⁹ (modalitat d'atur voluntari i limitat en el temps de l'activitat, practicat a l'Índia)
- 119. Tancament econòmic (es fa vaga i s'abaixen les persianes dels negocis)

Mètodes de no-cooperació política*Rebuig a l'autoritat*

- 120. Refús a obeir o retirada de l'obediència
- 121. Negativa pública a donar suport
- 122. Textos i discursos en favor de la resistència

No-cooperació dels ciutadans amb el govern

- 123. Boicot als cossos legislatius
- 124. Boicot a les eleccions
- 125. Boicot de o als llocs de funcionari i treballador del govern
- 126. Boicot de o als departaments, agències i altres organismes del govern
- 127. Rebuig a participar en les institucions educatives del govern
- 128. Boicot a organitzacions finançades pel govern
- 129. Negar-se a ajudar els agents de seguretat del govern
- 130. Treure indicacions i senyals del seu lloc
- 131. Negar-se a acceptar els funcionaris designats
- 132. Negar-se a dissoldre institucions que ja existeixen

19. Aturada col·lectiva (*n. del t.*).

Alternatives dels ciutadans a l'obediència

- 133. Compliment lent i sense ganes
- 134. No obeir quan no hi ha una supervisió directa
- 135. No obeir de forma generalitzada, popular
- 136. No-obediència camuflada
- 137. Negativa d'una assemblea o reunió a dispersar-se
- 138. Seguda
- 139. No-col·laboració amb el reclutament i la deportació
- 140. Amagar-se, escapar, utilitzar identitats falses
- 141. Desobediència civil de lleis «il·legítimes»

Accions del personal del govern

- 142. Negativa selectiva de fer algunes tasques per part d'auxiliars governamentals
- 143. Bloqueig de les línies de comandament i d'informació
- 144. Excuses, retards i obstruccions
- 145. No-cooperació administrativa general
- 146. No-cooperació judicial
- 147. Ineficiència deliberada i no-cooperació selectiva per part dels agents de seguretat
- 148. Amotinament

Accions governamentals nacionals

- 149. Evasives i retards quasi legals, emparats en les normes
- 150. No-cooperació per part de departaments governamentals estatals

Accions governamentals internacionals

- 151. Canvis en la representació diplomàtica i altres representacions
- 152. Retard i cancel·lació d'actes diplomàtics
- 153. Suspensió del reconeixement diplomàtic
- 154. Trencar les relacions diplomàtiques
- 155. Retirar-se de les organitzacions internacionals

156. Negar-se a pertànyer a organitzacions internacionals

157. Expulsió d'organitzacions internacionals

Mètodes d'intervenció noviolenta

Intervenció psicològica

158. Exposar-se a la intempèrie i les seves inclemències

159. Fer dejuni

a) Fer dejuni per exercir pressió moral

b) Vaga de fam

c) Dejuni de satyagraha²⁰ (amb intenció d'aconseguir conversió)

160. Judici al revés

161. Assetjament noviolent

Intervenció física

162. Ocupació i seguda en un lloc determinat

163. Plantada en un lloc determinat

164. Desfilada de vehicles per un lloc (p. ex. bicicletada)

165. Entrada i passeig reiterat en un lloc determinat

166. Donar voltes en cercle en un lloc

167. Pregària en un lloc determinat

168. Incursió noviolenta a determinats llocs

169. Incursió aèria noviolenta

170. Invasió noviolenta

171. Interposició noviolenta

172. Obstrucció noviolenta

173. Ocupació noviolenta

20. Satyagraha és una filosofia i una pràctica de lluita noviolenta ideada per Mahatma Gandhi i utilitzada pel moviment d'independència de l'Índia (*n. del t.*).

Intervenció social

174. Establir noves normes i pautes socials

175. Sobrecarregar unes instal·lacions o serveis

176. Alentir voluntàriament, amb excuses o formes de dilació un tràmit

177. Interrupció, parlant, en un lloc determinat

178. Teatre de guerrilla

179. Institucions socials alternatives

180. Sistemes alternatius de comunicacions

Intervenció econòmica

181. Vaga inversa (treballar en excés)

182. Vaga de permanència al lloc de treball

183. Ocupació noviolenta de terres

184. Traspassar reixes, tanques, murs, etc.

185. Falsificació políticament motivada de documents o d'altres

186. Compres comercials orientades a generar problemes a l'antagonista

187. Confiscació de béns o d'actius

188. Vendre deliberadament a un preu molt baix, rebentar preus (*dumping*)

189. Patrocini selectiu

190. Mercats alternatius

191. Sistemes de transport alternatius

192. Institucions econòmiques alternatives

Intervenció política

193. Sobrecarregar sistemes administratius

194. Revelar les identitats d'agents secrets

195. Buscar l'empresonament deliberadament

196. Desobediència civil de lleis «neutrals»

197. Seguir treballant però sense col·laborar

198. Sobirania dual i govern paral·lel